

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний технологічний університет
Кафедра туристичного бізнесу та рекреації

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

**Сталість лікувально-оздоровчого туризму в
дестинації Миколаївської області**

Здобувачка Діана ГЮНДЮЗ

Керівники д.е.н., проф. Олена МЕЛІХ

к.т.н., ст.викл. Олена ВОСКРЕСЕНСЬКА

Кваліфікаційна робота допускається до захисту

Рішення кафедри від 07.06.2022 р., протокол № 11.

Завідувач кафедри ТБтаР _____ Олена МЕЛІХ

Одеса - 2022 рік

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
(ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ)

Факультет	<u>Технології вина та туристичного бізнесу</u>
Кафедра	<u>Туристичного бізнесу та рекреації</u>
Ступінь вищої освіти	<u>Бакалавр</u>
Спеціальність	<u>242 Туризм</u>
Освітня програма	<u>Міжнародний туризм</u>

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри ТБтаР

Олена МЕЛІХ

---

11 лютого 2022 р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА

Діана ГЮНДЮЗ

1. Тема роботи «Сталість лікувально-оздоровчого туризму в дестинації Миколаївської області»

Затверджена наказом академії від 03.11.2021 наказ № 921-03

2. Термін здачі здобувачем закінченої роботи 06.06.2022

3. Вихідні дані роботи

література з туризму, навчальні посібники, законодавчі акти, інтернет-видання

4. Перелік питань, які потрібно розробити:

1. Характеристика складу та стану курортів України та окремо Миколаївщини

2. Розвиток лікувально-оздоровчих турів в Миколаївській області та м. Миколаїв

3. Розробка лікувально-оздоровчого туру

5. Перелік графічного матеріалу

Презентація до кваліфікаційної роботи (15 слайдів)

6. Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Розділ 3	В'ячеслав ІВАНЧЕНКОВ	11.02.2022	06.06.2022

7. Дата видачі завдання 11.02.2022

Керівники _____ д.е.н., проф. Олена МЕЛІХ

_____ к.т.н., ст.викл. Олена ВОСКРЕСЕНСЬКА

Завдання прийняв/ла до виконання _____ Діана ГЮНДЮЗ

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи
1.	Характеристика складу та стану курортів України та окремо Миколаївщини	11.02-01.03.22
2.	Розвиток лікувально-оздоровчих турів в Миколаївській області та м. Миколаїв	02.03.-01.04.22
3.	Розробка лікувально-оздоровчого туру	02.04-01.05.22
4.	Висновки по роботі	02.05-05.05.22
5.	Оформлення роботи	06.05-20.05.22
6.	Презентація	21.05-25.05.22
7.	Підготовка доповіді	06.05-27.05.22
8.	Перевірка на унікальність	28.05-05.06.22
9.	Рецензування	06.06.22

Керівники _____ д.е.н., проф. Олена МЕЛІХ

_____ к.т.н., ст.викл. Олена ВОСКРЕСЕНСЬКА

АНОТАЦІЯ

до кваліфікаційної роботи бакалавра

Робота містить 102 сторінки, 16 таблиць, 17 рисунків, список літератури з 46 найменувань, 3 додатків.

Метою виконання роботи є знайти шляхи сталого розвитку дестинації Миколаївської області через лікувально-оздоровчий туризм.

Об'єктом аналізу, узагальнень і дослідження виступає регіональний лікувально-оздоровчий туризм.

Завданням роботи передбачено:

- охарактеризувати склад та стан курортів України та окремо Миколаївщини,
- описати розвиток лікувально-оздоровчих турів в Миколаївській області та м. Миколаїв,
- розробити новий лікувально-оздоровчий тур.

За результатами виконаної роботи сформульовані висновки щодо потенціалу Миколаївської області для впровадження лікувально-оздоровчого туризму.

Одержані результати можуть бути використані в роботі туристичних агенцій та туроператорів.

Рік захисту роботи 2022.

SUMMARY

of the bachelor's thesis

The bachelor's thesis contains 102 pages, 16 tables, 17 figures, bibliography of 46 titles, 3 appendices.

The purpose of performance of thesis is to find ways of sustainable development of the destination of the Mykolayiv area through medical and improving tourism.

The object of analysis, generalizations and research is regional health tourism.

The task of the thesis is:

- to characterize the composition and condition of the resorts of Ukraine and separately Mykolayiv region,
- describe the development of medical and health tours in the Mykolayiv region and the city of Mykolayiv,
- to develop a new medical and health tour.

Based on the results of the thesis performed, conclusions were formulated on the potential of the Mykolayiv region for the implementation of health tourism.

The obtained results can be used in the work of travel agencies and tour operators.

The bachelor's thesis defense: year 2022.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1 Характеристика складу та стану курортів України та окремо Миколаївщини.....	9
1.1. Сутність і характерні риси лікувально-оздоровчого туризму....	9
1.2. Загальна характеристика рекреаційних зон України та її курортів.....	18
1.3. Загальна характеристика соціально-економічного та природно- кліматичного стану Миколаївської області.....	24
1.4. Аналіз стану туристичної галузі Миколаївщини.....	34
Висновок до 1 розділу	41
РОЗДІЛ 2 Розвиток лікувально-оздоровчих турів в Миколаївській області та м. Миколаїв.....	43
2.1. Ризики та переваги розвитку.....	43
2.2. Стратегічні орієнтири розвитку регіонального лікувально- оздоровчого туризму.....	59
Висновок до 2 розділу.....	67
РОЗДІЛ 3 Розробка лікувально-оздоровчого туру.....	68
3.1. Підбір локації та рекреаційних ресурсів.....	68
3.2. Програма оздоровлення та розрахунок вартості туру.....	73
Висновок до 3 розділу.....	84
ВИСНОВОК.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76
ДОДАТКИ.....	79

ВСТУП

Туризм в кризових ситуаціях є досить уразливим видом економічної діяльності, швидко реагуючи на зміни, що відбуваються, в той час як період відновлення буває відносно нетривалим. При цьому попит на туристичні продукти і послуги скорочується, але повністю не згасає, навіть у воєнний час, чому зараз ми є свідками. Зниження світових туристичних потоків, в той же час, посилює конкуренцію в сфері туризму. Специфіка управління даним видом економічної діяльності полягає в тому, що для її розвитку зусиль приватного сектора недостатньо. Туризм передбачає формування відповідної інфраструктури, що вимагає величезних фінансових витрат, що неможливо без участі держави.

Таким чином, триєдність в туристичному розвитку держави, бізнесу та людей безсумнівна.

З іншого боку, триєдність соціуму, економіки та екології також безсумнівна, бо будь-які виклики, навіть війна, руйнує названі системи. В цьому завдання тих, хто займається відновленням – як можна скоріше запустити процес відновлення одночасно всіх елементів сталості.

Сталість в туризмі, особливо в лікувально-оздоровчому сенсі, - це поєднання здоров'я людей, чистого екопростору та економічно-розумних моделей існування суспільства.

Тренд на екологічність змушує нас знатися на термінах, якими маркуються продукти, речі та навіть способи ведення бізнесу, туристичні дестинації та локації. Поняття «екологічний» є занадто загальним, тож для позначення характеристик використовують вузькі терміни. Серед найпопулярніших такі: Green (зелений), Sustainable (стійкий, сталий), Eco-Friendly (екофрендлі, екодружній), Ethical (етичний), Cruelty-free (не тестований на тваринах), Organic (органічний).

Усі ці поняття об'єднані спільною темою ставлення людини до довкілля. Як правило, заклади курортної справи та рекреації розміщуються

в якісних екотериторіях, що сприяє ефективності лікування та оздоровлення людей (пацієнтів, туристів, рекреантів, відвідувачів, гостей). Лікувально-оздоровчий туризм – це спосіб досягти декілька цілей сталого розвитку певної території:

— забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці (Ціль 3);

— забезпечення наявності та раціонального використання водних ресурсів і санітарії для всіх (Ціль 6);

— забезпечення відкритості, безпеки, життєздатності й екологічної стійкості міст і населених пунктів (Ціль 11).

Тому завдання до кваліфікаційної роботи «розробити новий лікувально-оздоровчий тур» є актуальним в сучасних умовах господарювання.

РОЗДІЛ 1 ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДУ ТА СТАНУ КУРОРТІВ УКРАЇНИ ТА ОКРЕМО МИКОЛАЇВЩИНИ

1.1. Сутність і характерні риси лікувально-оздоровчого туризму

В Україні, як і в усьому світі, зростає популярність лікувально-оздоровчого туризму.

Аналіз фахової літератури показав, що при дослідженні даної галузі вживається низка різноманітних термінів. Однак, аналіз дефініцій цих термінів дає чітко зрозуміти, що поняття «лікувально-оздоровчий туризм» є тотожним як за змістом, так і за обсягом поняттям «лікувальний туризм», «оздоровчий туризм», які вживаються у вітчизняній літературі, та поняттю «health tourism» (подорожі за здоров'ям), поширеному в англійській літературі. Поряд з цим у англійській фаховій літературі також вживаються терміни «wellness tourism», «health care tourism», «cure tourism», «holistic tourism», «well-being tourism», «spa tourism», «medical tourism», «health and wellness tourism» тощо.

Одночасно українська фахова література вживає терміни «санаторно-лікувальний туризм», «медичний туризм», зустрічаються «спа-туризм», «велнес-туризм» та інші інтерпретації [1].

Хоча ці терміни інколи замінюють одне одного, й навіть вживаються замість поняття «лікувально-оздоровчий туризм», в більшості випадків під кожним з цих термінів маються на увазі різні концепції.

У світовій практиці єдності у термінології в даній галузі немає. Досягнення такої єдності визначено одним із завдань на найближче майбутнє. Ми поділяємо погляди ряду авторів [2], що термін «лікувально-оздоровчий туризм» є зонтичним для всіх пов'язаних зі здоров'ям поїздок. Взаємовідносини категорій лікувально-оздоровчого, велнес та медичного туризму представлено на рис. 1.1.

Рис. 1 - Взаємовідносини категорій лікувально-оздоровчого, велнес і медичного туризму [3]

Під лікувально-оздоровчим туризмом (health tourism) маються на увазі поїздки за межі постійного місця проживання з метою придбання медичних послуг або поліпшення стану здоров'я з використанням туристської інфраструктури.

У такому контексті розуміють медичний туризм як поїздки людей, що мають проблеми зі здоров'ям, в особистий вільний час для проведення медичних втручань, переважно фінансуються з особистих або корпоративних джерел в комбінації з відпочинком і використанням туристської інфраструктури.

Слід зазначити, що лікарі взагалі намагаються уникати поєднання слів «медичний» і «туризм», вказуючи, що не кожен пацієнт, що переміщається

в інший регіон з невідкладних або критичним приводів, є медичним туристом. З цим слід погодитися і рекомендувати застосовувати в таких випадках термін «медичні поїздки» [4].

Велнес туристи нерідко використовують ті ж технології, що і в медичному туризмі (наприклад, фізичні вправи, дієтотерапія, водні процедури), але не з метою лікування конкретного захворювання, а з оздоровчо-профілактичними цілями.

Таким чином, принципова відмінність цих двох підтипів лікувально-оздоровчого туризму в тому, що в разі медичного туризму поїздки здійснюють хворі люди з метою лікування наявної патології або для інших медичних втручань, а велнес-туризм – це поїздки практично здорових людей з оздоровчими цілями.

Що ж стосується спа-туризму, то з точки зору мети поїздки та споживчих характеристик це не стільки самостійний підтип туризму, скільки спеціальні технології, застосовувані як з лікувальними, так і оздоровчими цілями.

Рекреація, з медичної точки зору, є найбільш цінний вид туризму, який спрямований на відновлення здоров'я і працездатності шляхом відпочинку на лоні природи, в сприятливих кліматичних умовах. Для реалізації цієї мети пацієнтам і туристам-рекреантам на курортах надаються різноманітні рекреаційні послуги (recreation facility). Дані послуги використовують в різних цілях: оздоровчих, туристських, спортивних і пізнавальних, основні природно-рекреаційні ресурси (клімат, лікувальні грязі, мінеральні води тощо) і спеціальні засоби залучають для підвищення загального психофізичного потенціалу і розвитку окремих функціональних систем організму [5].

Для рекреаційних форм туризму переважно характерні велика тривалість поїздки, менша кількість відвідуваних місць призначення і, відповідно, велика тривалість перебування в одному місці (наприклад, курорт на морському узбережжі).

Лікувально-оздоровчий туризм займає особливе місце в системі загальносвітових курортно-туристичних відносин. За показником людино-днів перебування, лікувально-оздоровчий туризм займає менше 1% в загальносвітовому туристичному обороті, а в структурі доходів – понад 5%, тобто є найбільш прибутковою галуззю туризму. У всьому світі теоретики індустрії відпочинку зайняті пошуком найбільш екзотичних розваг, але більш за все цінується можливість відновити здоров'я під час захоплюючих туристичних маршрутів.

Лікувально-оздоровчий туризм – видається одним з найперспективніших видів туризму України. Він розвивається за рахунок значних ресурсів: морського узбережжя, гарячих, теплих і холодних мінеральних джерел, лікувальних лиманових родовищ грязі, лісів тощо, якими багата країна [6].

Лікувально-оздоровчий туризм передбачає переміщення резидентів і нерезидентів в межах державних кордонів і за межі державних кордонів на термін не менше 20 годин і не більше 6 місяців в оздоровчих цілях, в цілях профілактики різних захворювань організму людини.

Лікувально-оздоровчий туризм передбачає досягнення наступних цілей (рис. 2) [1]:

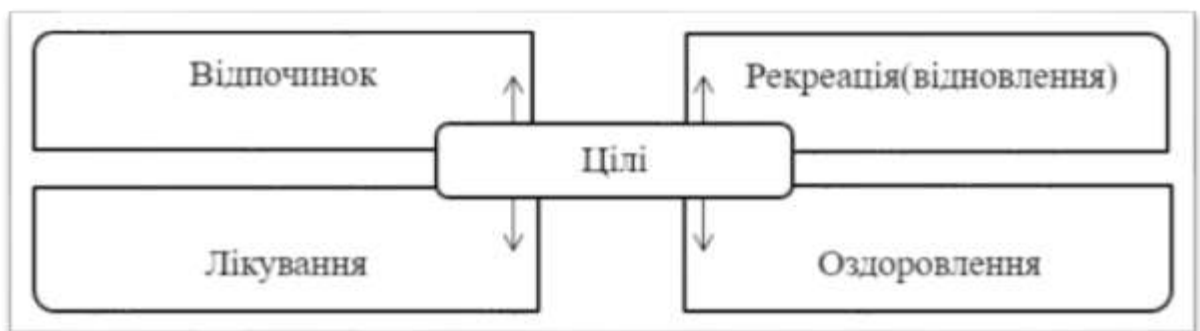

Рис. 2 - Цілі лікувально-оздоровчого туризму

На думку багатьох фахівців, і на наш скромний погляд, лікувально-оздоровчий туризм – більш широке поняття, яке включає два компонента –

лікування та оздоровлення, які в свою чергу, поділяються на такі його різновиди, як медичний, санаторно-курортний і оздоровчий туризм [7].

Рис. 3 - Компоненти лікувально-оздоровчого туризму

Лікувально-оздоровчий туризм безпосередньо пов'язаний з курортами і заснований на курортології.

Згідно з Законом України «Про курорти», курорт – освоєна природна територія на землях оздоровчого призначення, що має природні лікувальні ресурси, необхідні для їх експлуатації будівлі та споруди з об'єктами інфраструктури, використовується з метою лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань та для рекреації і підлягає особливій охороні [8].

Курортологія – це наука про природні лікувальні фактори, їх вплив на організм і методи використання в лікувально-профілактичних цілях. До основних розділів курортології відноситься: бальнеологія, бальнеотерапія, грязелікування, кліматотерапія та курортографія. Основні розділи курортології наведені у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Основні розділи курортології

№	Основні розділи	Характеристика розділів курортології
1.	Бальнеологія	– розділ курортології, що вивчає лікувальні мінеральні води, їх походження, фізико-хімічні властивості, вплив на організм при різних захворюваннях, розробляє показання до їх застосування на курортах і в не курортних умовах.
2.	Бальнеотерапія	– методи лікування, профілактики і відновлення порушених функцій організму природними і штучно приготованими мінеральними водами на курортах і в не курортних умовах.
3.	Грязелікування	– метод лікування, профілактики захворювань організму з використанням пелоїдів. Лікувальних грязей різного походження, на курортах і в не курортних умовах.
4.	Кліматотерапія	– сукупність методів лікування і профілактики захворювань організму з використанням дозованого впливу кліматопогодних факторів і спеціальних кліматопроедур на організм людини.
5.	Курортографія	– опис місця розташування і природних умов курортів і курортних місцевостей з характеристикою їх лікувальних факторів, бальнеотерапевтичних, кліматотерапевтичних та інших умов для лікування і відпочинку.

Отже, більш детально про напрямки курортології [9]:

- Бальнеологія – наука про лікувальні води, бальнеотерапія – використання мінеральної води в лікувальних цілях;
- Кліматологія – вчення про клімат, кліматотерапія – використання клімату в лікувальних і оздоровчих цілях:
  - Геліологія – наука про сонце, геліотерапія – використання сонячних променів в лікувальних і оздоровчих цілях;

- Аерологія – вчення про повітря, аеротерапія – використання повітря в лікувальних і оздоровчих цілях;
- Таласологія – вчення про море; таласотерапія – лікування морським кліматом і купаннями в поєднанні з сонячними ваннами;
- Дієтологія – вчення про харчування, дієтотерапія – використання харчування в лікувально-оздоровчих цілях;
- Кінезітерапія – лікування рухом, фізична культура – активний відпочинок і лікувальна фізична культура (ЛФК);
- Фізіотерапія – використання преформованих фізичних чинників (штучних чинників) в лікувальних цілях.

Слід зазначити, що всі лікувальні курорти знаходяться в лікувальних місцевостях, що відрізняються певним набором ландшафтно-кліматичних умов та гідромінеральних ресурсів. Мережа установ лікувального відпочинку включає як здравниці, так і курортні зони та агломерації, що представляють собою території з високою концентрацією підприємств лікувального відпочинку, об'єднаних загальнокурортним господарством.

Основними типами установ на курортах є санаторії, будинки відпочинку, пансіонати, курортні поліклініки, курортні та лікувальні готелі.

До числа курортних споруд і пристроїв відносяться: кювети, питні галереї, бальнеотехнічні споруди, грязелікарні, пляжі та ін.

Курорт – освоєна природна територія, що володіє природними лікувальними ресурсами і необхідними для їх експлуатації будівлями і спорудами, включаючи об'єкти інфраструктури [10].

Під курортною інфраструктурою слід розуміти систему матеріальних об'єктів і видів діяльності з надання курортних послуг населенню, які сприяють зміцненню здоров'я. Курортна інфраструктура включає в себе лікувально-профілактичні, спортивні майданчики, спеціально навчений медичний і обслуговуючий персонал тощо.

Згідно з багатьма фахівцями, до курортів ставляться такі вимоги:

- наявність природних лікувальних факторів, що забезпечують нормальне функціонування курорту;
- необхідні технічні пристрої і споруди для раціонального застосування курортних факторів (басейни, грязелікарні, пляжі, тощо);
- спеціально пристосовані приміщення для лікування і житла (санаторії, будинки відпочинку);
- наявність лікувально-профілактичних установ, що забезпечують медичне обслуговування хворих і відпочиваючих;
- наявність оздоровчих установ, спортивних споруд і майданчиків;
- наявність установ громадського користування, установ громадського харчування, торгового і побутового обслуговування, культурно-просвітницьких установ;
- зручні під'їзди, засоби сполучення та упорядковану територію, інженерно технічні споруди, що забезпечують електропостачання, водопостачання і каналізацію [1].

Спеціалізацію будь-якого курорту визначають курортні чинники – природно-лікувальні чинники, використовувані для цілей профілактики, терапії і медичної реабілітації хворих на курортах.

Основні курортні чинники:

- ландшафтно-кліматичні умови;
- лікувальні грязі;
- мінеральні води.

Курорти мають свою типологію. Основні типи курортів, розрізняють, залежно від того, якими природними лікувальними факторами розташовують курорти і визначають три їх основних типи:

- бальнеологічні;
- грязьові;
- кліматичні.

Дамо коротку характеристику кожному типу.

➤ Бальнеологічні курорти. Термін бальнеологія походить від слів *balneum* (лат. «Купання, ванна») і *logos* (грец. «Вчення, наука»). У дослівному перекладі «бальнеологія» означає «вчення про купання».

На сьогоднішній день існує безліч визначень бальнеології, одне з них звучить наступним чином: бальнеологія – розділ медичної науки, що вивчає походження і фізико-хімічні властивості мінеральних вод, методи їх використання з лікувально-профілактичною метою при зовнішньому і внутрішньому застосуванні, медичного показання і протипоказання до їх застосування. До бальнеології входять: бальнеотерапія, бальнеотехніка, бальнеографія (опис курортів) [11].

➤ Наступний тип – це грязьові курорти.

В якості основного лікувального чинника на грязьових курортах використовуються природні лікувальні грязі. За визначенням, лікувальні грязі (як їх ще називають пелоїди) – опади різних водойм, торф'яні відкладення боліт, виверження грязьових вулканів та інші природні утворення, що складаються з води, мінеральних та органічних речовин і являють собою однорідну тонкодисперсну пластичну масу, яка застосовується в нагрітому стані для грязелікування. Утворюється вона під впливом геологічних, кліматичних, гідрогеологічних, біологічних та інших природних факторів.

За своїм походженням, що визначають особливості їх складу і лікувальні властивості, лікувальні грязі поділяються на шість типів: торф'яні грязі, сапропелі, сульфідні мулові грязі, глинисті мули, сопкові та грязі гідротермального бруду [12].

Грязьові курорти прив'язані до родовищ лікувальних грязей (пелоїдів). Грязелікування показано переважно при патології суглобів, нервової системи травматичного походження, а також при гінекологічних та деяких інших захворюваннях.

- Останній тип курорту – це кліматичні курорти.

Клімат є універсальним лікувальним фактором на курорті. Недарма за правилами курортографії кліматична характеристика курорту описується в першу чергу. Всі кліматичні чинники (атмосферний тиск, температура, вологість, вітер, сонячна радіація, тощо), обумовлені висотою над рівнем моря, широтою і довготою місцевості, поряд з особливостями ландшафту створюють середовище, яке діє на людину в сукупності, а ландшафтно-кліматичні характеристики створюють ті умови, при яких найбільш ефективно діють і інші лікувальні курортні чинники [12].

Кліматичними називаються ті курорти, де в якості основного лікувально-профілактичного фактора використовується клімат.

Кліматичні курорти діляться на приморські і континентальні. Континентальні – на рівнинні і гірські. Кожному з них властива унікальна комбінація клімато-погодних факторів (температура, атмосферний тиск, сонячне випромінювання і т.д.), які використовуються з лікувально-профілактичною метою.

Таким чином, розглянувши та вивчивши типологію курортів можна сказати, що основою класифікації курортів служить їх провідний природний лікувальний фактор, відповідно до якого курорти ділять на три основних типи. Лікувальну та оздоровчу дію курортних факторів вивчали протягом багатьох десятиліть, і в даний час сформувалася система їх класифікації та відпрацьовані раціональні схеми їх застосування.

1.2. Загальна характеристика рекреаційних зон України та її курортів

Санаторно-курортна справа в Україні є класичним видом рекреаційної діяльності, важливою складовою процесів лікування, профілактики та реабілітації. В нашій державі виграно поєднуються багаті природні ресурси, що можуть використовуватися для збереження і покращання здоров'я населення, подовження тривалості життя: сприятливий клімат

лісів, лісостепу і степу, гірських і приморських місцевостей, унікальний мікроклімат соляних шахт, багатий спектр природних мінеральних вод, лікувальні грязі, озокерит, тощо.

За давніх часів загальновідомими є кліматичні курорти Південного узбережжя Криму, бальнеологічні курорти Прикарпаття та Закарпаття, Поділля, Полтавщини, грязьові курорти Одещини.

Як свідчать статистичні матеріали, географія санаторно-курортних закладів України значною мірою відповідає територіально-компонентній структурі рекреаційних ресурсів і рекреаційних потреб. При цьому слід акцентувати увагу на двох групах областей:

– лідери – АР Крим (16,7% санаторно-курортних закладів України), Донецька (14,6%), Одеська (11,6%), Дніпропетровська (7,1%), Запорізька (5,3%), Миколаївська (5,0%) області;

– аутсайтери – Тернопільська, Чернівецька, Вінницька, Житомирська, Хмельницька, Кіровоградська області (менше 1%).

Після розпаду Радянського Союзу у санаторно-курортній сфері незалежної України утворилася складна ситуація. Потужна матеріальна, лікувально-діагностична та наукова база через низку соціально-економічних причин використовуються не повною мірою. Будівлі, медичне обладнання зазнають морального та фізичного застаріння.

Аналітики акцентують значний знос основних засобів (55,1-67,6%), систематичну збитковість ($\approx$ 64% оздоровчих закладів), що свідчить про кризову ситуацію в більшості підприємств. Середньорічна наповнюваність курортів України останнє десятиріччя в середньому складає 20-30% від пропускної здатності.

В Україні діє розгалужена система санаторно-курортних закладів, представлена санаторіями і пансіонатами з лікуванням, санаторіями-профілакторіями, будинками, пансіонатами і базами відпочинку, дитячими оздоровчими таборами.

На дані заклади покладено дві основні функції: організація реабілітаційного та профілактичного лікування і організація рекреаційного процесу, що, передусім, полягає у розміщенні та харчуванні туристів (рис. 4) [13].

Рис. 4 - Структура санаторно-курортних та оздоровчих закладів України

Для порівняння розглянемо структуру санаторно-курортних та оздоровчих закладів України станом на 2010-2015 роки (табл. 1.2) [13].

Таблиця 1.2

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади України

	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку		Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	Всього	у них місць, тис.	Всього	у них місць, тис.	Всього	у них місць, тис.
2013	510	141	234	19	290	60	1920	217	17342	196
2014	508	141	224	19	280	59	1947	216	17703	194
2015	484	133	185	18	286	60	1925	208	17744	188
2016	477	132	165	15	271	57	1916	202	18549	191
2017	320	79	118	17	90	17	1400	157	13977	126
2018	309	78	79	12	76	15	1399	165	9743	113

Отже, спираючись на наведені вище статистичні дані, можемо зробити висновок, що за період з 2013 до 2018 року загальна кількість санаторно-курортних та оздоровчих закладів в Україні помітно зменшилась.

Санаторії та пансіонати з лікування зменшились на 60%, у них ліжок на 55%. Кількість санаторіїв-профілакторіїв уменшилась на 33,7%, а кількість у них ліжок на 63,1%. Чисельність будинків і пансіонатів відпочинку скоротилась на 26,2%, а місць у них на 25%.

Бази та інші заклади відпочинку зменшились на 72,8% . Місць у них уменшилось на 76%. Чисельність дитячих закладів оздоровлення та відпочинку скоротилась на 56,1%, а місць у них на 57,6%.

В Україні діє 45 курортів загальнодержавного та міжнародного значення та 13 курортів місцевого значення. У країні є понад 400 санаторіїв, що можуть прийняти на лікування понад 600 тис. відпочиваючих. Існує перелік та межі 265 територій, які резервуються для організації зон лікування, відпочинку й туризму. За областями вони поділяються таким чином: у Волинській – 2, Вінницькій – 17, Луганській – 13, Дніпропетровській – 14, Донецькій – 9, Житомирській – 10, Закарпатській – 12, Запорізькій – 12, Івано-Франківській – 7, Київській – 38, Кіровоградській – 4, Автономній Республіці Крим – 2, Львівській – 4, Миколаївській – 3, Одеській – 2, Полтавській – 15, Тернопільській – 5, Рівненській – 5, Сумській – 13, Харківській – 7, Херсонській – 11, Хмельницькій – 3, Черкаській – 17, Чернігівській – 33, Чернівецькій – 7 [14].

Найбільшою популярністю у населення користуються райони Південного берега, включно з Гірським Кримом, узбережжя Чорного й Азовського морів та Карпати.

Як правило, санаторно-курортні заклади розміщуються в районах, які мають природні лікувальні ресурси (сприятливий мікроклімат, чисте повітря, бальнеологічні та пелоїдні ресурси та ін.). Саме такі ресурси сконцентровані на приморських та гірських територіях. Цим пояснюється

безперечне лідерство АР Крим, Одеської, Херсонської, Миколаївської, Львівської областей.

Значна кількість даних закладів розташована в індустріально розвинених регіонах: Донецькому, Дніпропетровському, Запорізькому, які мають значний попит на рекреаційні послуги. Ці ж регіони, а також Київська, Миколаївська та Харківська області мають найбільшу кількість місць в закладах даного типу [13].

В Україні значну частину природного потенціалу складають: рекреаційні ландшафти (лісові, приморські, гірські). Це унікальні ресурси для перспективного розвитку зон рекреації і курортів та найбільш збережена частина природного довкілля.

Площа освоєних та потенційних рекреаційних територій в Україні (без радіаційного забруднення) становить 12,8% території країни і розподіляється відповідно до природних особливостей семи рекреаційних регіонів: Карпатський, Придністровський, Дніпровський, Донецько-Приазовський, Поліський, Причорноморський, Кримський.

Згідно з оцінкою ландшафтних ресурсів, потенційний фонд природоохоронних, оздоровчих та рекреаційних територій становить 20 % площі території України, що відповідає міжнародним показникам раціонального збереження природно-рекреаційних ресурсів.

Найбільшу питому вагу територій і об'єктів природно-заповідного фонду мають:

- 13 % – Тернопільська, Херсонська, Закарпатська, Івано-Франківська, Хмельницька області;
- 7 % – Сумська, Рівненська, Чернівецька області;
- 5 % – Чернігівська, Львівська області, Республіка Крим;
- 3 % – Донецька, Миколаївська, Полтавська області;

Практично у всіх областях України виявлено мінеральні лікувальні води різного складу. Найбільша кількість джерел зосереджена в

Карпатському регіоні, зокрема в Закарпатській, Львівській областях. Багато джерел у Луганській, Дніпропетровській, Полтавській, Хмельницькій, Черкаській, Київській, Донецькій, Миколаївській областях [15].

Досить значні в Україні запаси лікувальних грязей, зосереджених головним чином у південних та північно-західних областях. На базі грязьових покладів працюють курорти Бердянська, Куяльницький, Хаджибейський, а на курортах Миргород, Моршин, Немирів, Черче поширені торфові грязі.

У гірських та передгірських районах Закарпатської області, особливо біля Сваляви, є значні запаси вуглекислих вод, на базі яких працює декілька курортів. Поблизу села Синяк є родовища сульфідних вод, а хлоридно-натрієві води розвідано в Усть-Чорній.

Різноманітними мінеральними водами багата Львівська область. Цінні всесвітньо відомі гідрокарбонатно-сульфатні, кальцієво-магнієві, сульфатні, натрієво-кальцієві води є у Передкарпатському районі, зокрема в Трускавці та Східниці. На незначній відстані від Трускавця, у Моршині, розвідані й широко використовуються сульфатно-хлорні, натрієво-магнієво-кальцієві води. На північ від Львівського Передкарпаття зосереджені відомі сульфідні води в Любені Великому і Немирові. Такі води, а також грязі, є на півночі Івано-Франківської області в с. Черче. Усі ці ресурси мінеральних вод мають лікувальне значення.

Чимале значення для лікування і відпочинку мають рекреаційні ресурси Полісся. Тут зосереджені значні масиви лісів, зокрема соснових. Переважає м'яка тепла зима і досить вологе літо. Першочергове значення мають рекреаційні ресурси тих місцевостей, які розташовані біля озер, рік і лісів. Можливості для лікування і відпочинку використовуються на Поліссі недостатньо.

Унікальні і сприятливі для освоєння рекреаційні ресурси має крайня північно-західна частина країни. На півночі Волинської області, у верхів'ї Прип'яті, в добре освоєному в господарському відношенні регіоні,

знаходиться так зване Українське поліське поозер'я. Воно характеризується великою кількістю різноманітних за площею та глибиною озер, великими лісовими масивами з переважанням сосни, значними площами лук і боліт.

Територіальна структура рекреаційного комплексу України складається з багатьох ланок. Первинною ланкою цього комплексу є санаторії, пансіонати, будинки і бази відпочинку, туристичні бази. Окремо розміщені санаторії, пансіонати, бази створюють рекреаційні пункти [16].

Санаторно-курортне господарство належить до привабливих сфер вкладення капіталу. Україна знаходиться поблизу Чехії, й Угорщини, що лідирують за рівнем розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Європі. Таких результатів вони досягли завдяки наявності потужної бази курортно-рекреаційних ресурсів, високій якості обслуговування, давнім традиціям організації в'їзного лікувально-оздоровчого туризму, ціновій політиці в сфері лікувально-оздоровчих послуг. Головні з цих складових успіху Україна вже має. Це багаті бальнеологічні, пелоїдні, сприятливі кліматичні ресурси, значний досвід реабілітаційного та профілактичного лікування захворювань системи кровообігу, нервової системи, органів травлення, дихання, опорно-рухового апарату та інших. А тому, поновивши матеріально-технічну базу санаторно-курортних закладів та інфраструктуру загального користування, вона може зайняти власне місце, на міжнародному туристичному ринку.

1.3. Загальна характеристика соціально-економічного та природно-кліматичного стану Миколаївської області

Рекреаційні ресурси України розподілені територіально не рівномірно. Виділяють декілька основних рекреаційних районів, в яких сконцентрована основна частина даних ресурсів. Це Карпатський і Південний райони, до складу якого входить саме Миколаївська область.

Потенціал природно-рекреаційних ресурсів Миколаївської області становить – 5,9% від території області і 2,9% від території України [17].

Аналізуючи оцінку рекреаційного потенціалу Миколаївської області, яку давали вчені, використовуючи різні методики оцінки, можливо виділити наступні результати: згідно вартісному комплексному оцінюванню Руденко В. П. природний рекреаційний потенціал Миколаївської області складає 5,86% від інтегрального природного ресурсного потенціалу країни; за інтегральною оцінкою природного блока туристсько-рекреаційного потенціалу Бейдика О. О. область має середній рівень забезпеченості – 2 бали; Черчик Л. М. використовуючи сукупність кількісних та якісних показників для оцінки природного ресурсного потенціалу, так за рівнем концентрації природно-рекреаційного потенціалу та рівнем концентрації земель рекреаційного призначення Миколаївська область відноситься до низької та середньої групи забезпеченості [18-20].

Отже, розглянемо основні природно-рекреаційні ресурси Миколаївської області, що покликані задовольняти потреби вітчизняних та іноземних туристів у відпочинку та оздоровленні.

Миколаївська область розташована на півдні України в басейні нижньої течії ріки Південний Буг. На півночі вона межує з Кіровоградською областю, на сході і північному сході – з Дніпропетровською, на південному сході – з Херсонською, на заході – з Одеською областями. Територія Миколаївщини становить вище 24,6 тис. км² (4,1% території країни). На півдні омивається Чорним морем та дев'ятьма лиманами, які глибоко вдаються в суходіл, в тому числі Дніпровсько-Бузький (63 км.), Тилігульський (60 км.), Бузький (42 км.), Березанський (26 км.). На території області є острів Березань і Кінбурнська коса. Поверхня області рівнина, нахилена в південному напрямку, більша частина області лежить у Причорноморський низовині. На півночі області розташовані Подільська височина і Придніпровська височина [21].

Клімат є одним з ресурсів, що обумовлює просторову організацію відпочинку. Миколаївська область знаходиться в зоні кліматичного комфорту: помірно-континентальний клімат з м'якою малосніжною зимою і жарким посушливим літом. Пересічна температура січня становить -4°C (із висотою снігового покриву в 9-11 см, при чому сніг вкриває землю у середині грудня і тане на початку березня), липня $+27^{\circ}\text{C}$. Період з температурою понад $+10^{\circ}\text{C}$ становить 180-185 днів, а тривалість без морозного періоду (не нижче 6°C) коливається від 200-210 днів. Річна кількість опадів – від 300-330 мм на південь до 450 мм на півночі. Середня кількість днів з опадами становить 5-9 на місяць. Максимум випадає влітку, переважно у вигляді злив. З несприятливих кліматичних явищ на території області спостерігаються суховії (у теплий період року – 15-20 днів), пилові бурі (від 5 на заході до 9 днів на сході), посухи (вересень-жовтень), град (4 дні). Північна частина Миколаївської області належить до посушливої, дуже теплої, південна – до дуже посушливої, помірно жаркої з м'якою зимою. Море у купальний сезон (червень-серпень) прогрівається біля берега до $+24^{\circ}\text{C}$. Діє 6 метеостанцій (Первомайськ, Вознесенськ, Баштанка, Миколаїв, Березанка, Очаків) [22].

Кліматичні умови, що склалися на території області, можуть використовуватися як у оздоровчих цілях (лікування органів дихання, загальне оздоровлення організму тощо), так і для задоволення рекреаційних потреб населення.

На території області – 85 річок завдовжки понад 10 км. Основна річка – Південний Буг з притоками Інгулом, Кодимою, Чичиклією, Синюхою, Мертвоводом, Гнилим Яланцем. Річки: Інгулець з притоками Висунь (басейн Дніпра), Березань (впадає в Березанський лиман, басейн Чорного моря). Пересічна густота річкової сітки 0,1-0,2 км². Річки живляться сніговими (80%) та підземними (понад 10%) водами. Південний Буг судноплавний від м. Вознесенська до гирла. Є солоні озера (Бейкуський лиман). У межах області споруджено 128 ставків і 12 невеликих водосховищ

(загальна площа водного дзеркала 13182 га), які використовують для зрошування і рибництва.

Головна річка, яку можна використовувати для активного туризму, є Південний Буг. Його довжина дорівнює 800 км. В місці виходу на поверхню південних відрогів Українського кристалічного щита утворилися відомі каньйони не тільки Бугу, а й його приток. Русла Бугу та його приток перетинають виходи різних за стійкістю гірських порід, через що в них утворюються численні пороги і перекати. Ці ріки дають можливість проходити маршрути до 2-3 категорії складності [23].

Важливе значення у природно-рекреаційних ресурсах відіграють лимани Миколаївської області.

Тилігульський лиман має довжину 60 км, ширину – 4,5. Максимальна глибина становить 21 м, а прозорість води – до 7 м. Це найглибший і найпрозоріший лиман цього регіону, який відділений від моря широким піщаним пересипом.

Як унікальний природний комплекс Тилігульський лиман включено до переліку водно-болотних угідь, що мають міжнародне значення, головним чином, як середовище існування водоплавних птахів.

Туристична інфраструктура на берегах лиману відсутня, тому навіть влітку кількість відпочиваючих незначна.

Тилігульський лиман, як і більша кількість лиманів Причорноморського регіону, володіє великою кількістю запасів лікувальних грязей. Тут ці запаси досягають відмітки у 14 млн. т (це найбільше родовище серед країн пострадянського простору). Біля селища Калинівка знаходиться база для польотів на дельтаплані та пароплані. Також лиман пристосований для картингу, а його схили – для прогулянок на гірському велосипеді [24].

Дніпровсько-Бузький лиман – прісноводний лиман, який з південної частини омивається Чорним морем. Він складається з витягнутого в субширотному напрямку Дніпровського лиману (довжина 55 км, ширина до

17 км), а також вузького (завширшки від 5 до 11 км) та колінчастого Бузького лиману, витягнутого в субмеридіальному напрямку, довжиною 47 км. Середня глибина становить 6-7 м, найбільша – 12 м. З Чорним морем лиман з'єднується протокою завширшки 3,6 км (між Очаковським мисом та Кінбурською косою). Південне узбережжя низьке, піщане, а північне має високі обриви (до 20-35 м), складені з глинисто-піщаних порід, на окремих ділянках зустрічаються піщано-мушлеві коси. Дно біля кос піщане, на глибині вкрито суглинисто-піщаними мулами.

Дніпровсько-Бузький лиман має важливе рекреаційне значення, адже тут дуже сприятливі умови для цього.

Також не можна не згадати про рекреаційні властивості Чорного моря, що омиває Миколаївську область з півдня.

До Чорного моря потрапляє вода лиманів та мілководних заток, які мають значну кількість солей натрію, калію, магнію. Також присутні поклади лікувальних грязей.

Щодо рекреації, то корисні кліматичні умови, наявність піщаних пляжів, краєвид Миколаївських берегів, а також згадувані лікувальні грязі є причиною того, що протягом літнього сезону сюди навідуються близько 4 млн. осіб, що дуже сприятливо для розвитку туристичної інфраструктури в даному регіоні.

Водні ресурси на території області дають можливість для розвитку оздоровчого туризму (лікування органів шлунково-кишкового тракту, захворювань шкіри, опорно-рухового апарату), спортивних видів туризму (яхтинг, водні лижі, дайвінг, рафтинг), задоволення потреб населення у відпочинку (організація круїзів).

Загальна площа лісів Миколаївської області становить 127,4 тис. га (3,9% території області). По районах вона досить не однорідна й коливається від 2% у Березанському районі до 6,3% у Вознесенському. Всі ліси віднесені до лісів першої групи. В породному складі переважають твердолистяні (68,2%) і хвойні породи (33%). Для вікової структури характерне

переважання молодняків і середньовікових насаджень, стиглі та перестояні площі складають всього 1,8%. Ліси виконують захисні, серед яких протиерозійні, водоохоронні та санітарно-гігієнічні функції. На схилах у верхів'ях річкових долин і балках зростають байрачні ліси, в яких переважають дуб, клени татарський і гостролистий, в'яз, липа, груша, яблуня, в чагарниковому ярусі – бересклет, крушина, терен, глід, шипшина. Трапляються заплавні ліси.

Особливо цінними для відпочинку та рекреації є лісові масиви та урочища природно-заповідного фонду, які виконують оздоровчі функції. Хоча по площі зайнятої лісами область посідає лише передостаннє місце в Україні, на Миколаївщині нараховується 14 значних лісових масивів, переважно дібров.

Природно-заповідний фонд (ПЗФ) Миколаївської області представлений різноманітними унікальними природними комплексами. Фактична площа ПЗФ області становить 75450,27 га, або 3,07% території області (площа ПЗФ України 6,05 %) і налічує 141 об'єкт, 8 з яких мають загальнодержавне значення.

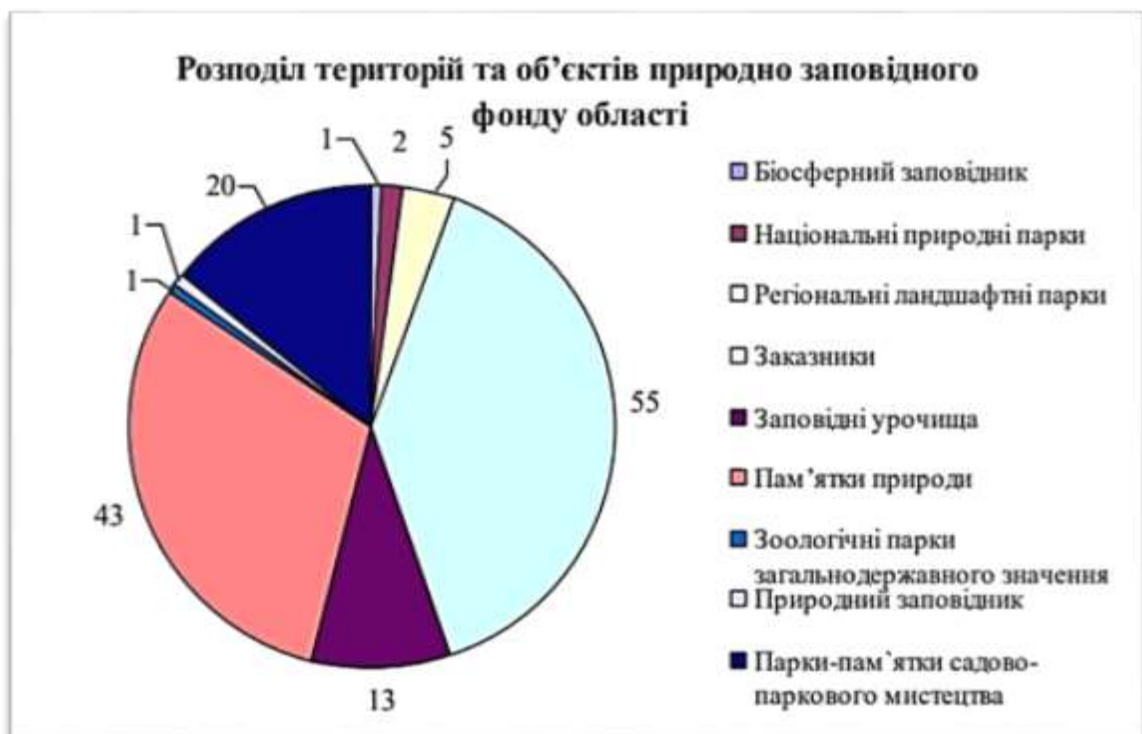

Рис. 5 - Розподіл територій та об'єктів природного заповідного фонду Миколаївської області

Природно-заповідний фонд області представлений майже всіма категоріями: природні заповідники – 1, біосферні заповідники – 1 (частина Чорноморського біосферного заповідника, управління яким здійснюється у м. Гола Пристань Херсонської області), зоопарк «Миколаївський зоопарк» – 1, національні природні парки – 2, регіональні ландшафтні парки – 5, заказники – 55 (у т. ч. лісовий Рацинська Дача), заповідні урочища – 13, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва – 20 (у т.ч. Мостовський), пам'ятки природи – 43 (у т. ч. ботанічне урочище Степок) (рис. 5) [25].

Чорноморській біосферний заповідник. Його площа дорівнює 87348 га. До його складу на правах заповідного ядра включений Чорноморський державний заповідник площею 57084 га і на правах буферної зони – Ягорлицький державний орнітологічний заказник площею 30300 га. Навколо заповідних ділянок, а також навколо берега заповідної частини Тендрівської затоки створені охоронні зони загальною площею 11011 га.

Заповідна акваторія у 5 разів перевищує по своєму розміру заповідну територію. Тендрівська та Ягорлицька затоки завдяки особливостям їх гідрологічного, гідрохімічного та гідробіологічного режимів є унікальними водоймами північно-західної частини Чорного моря. Вони мають велике значення для відтворення основних промислових видів риби, а багаті кормом мілководдя використовуються великою кількістю зимуючих водно-болотних птахів.

Взагалі у Чорноморському державному заповіднику велика кількість рідкісних представників тваринного світу, деякі з них занесені до Червоної книги України.

Чорноморський біосферний заповідник використовується в сфері туризму, по території усього заповідника прокладені екологічні стежки [26].

Також на території Миколаївської області розташований ще один об'єкт, який входить до природно-заповідного фонду України, це Єланецький степ. Він призначений для збереження та відтворення степових природних комплексів Правобережної України. Він був організований для

охорони найбільшої у Північно-Західному Причорномор'ї ділянки цілинного степу й є першим, і поки що єдиним, степовим заповідником у Правобережній Україні. Його мета – збереження та відновлення типчako-ковилового степу, не представленого на інших заповідних територіях України.

У заповіднику створена одна екологічна стежка довжиною 1,2 км, маршрут якої проходить біля вольєру зоопарку. Відвідувачі мають нагоду ознайомитися з історією появи заповідника, його рослинним і тваринним світом, побачити на власні очі спосіб життя мешканців вольєру. Маршрут по стежці діє з початку квітня до середини жовтня.

Ще одним об'єктом, який входить до заповідних природних об'єктів є регіональний ландшафтний парк – «Гранітно-Степове Побужжя».

Гранітно-Степове Побужжя має унікальний рекреаційно-оздоровчий потенціал. Тут зосереджені значні запаси лікувальних радонових вод. Уже багато років Бузькі пороги є Меккою водних туристів. В урочищі Протіч розташована одна з найкращих у Європі трас водного слалому. Прямовисті скелі каньйону – улюблене місце змагань скелелазів.

Територія регіонального ландшафтного парку «Приінгульський» презентує типові та унікальні для степової зони ландшафти з частково збереженими залишками степів, комплексів гранітних відслонень, залишками байрачних гайків. На території парку знаходяться археологічні пам'ятки: пізньопалеолітична (більше 20 тис. років тому) стоянка, мезолітичні (8 тис. років до н.е.) стоянки, поселення епохи ранньої і пізньої бронзи, поховання скіфського воїна у повному озброєнні (V вік до н.е.).

Серед найбільших об'єктів: національний природний парк «Білобережжя Святослава» – унікальний природний комплекс нижньодніпровських пісків, що складається з мозаїки піщаних степів, лісових гайків, різноманітних водно-болотних угідь та штучно створених соснових насаджень, загальна довжина берегової лінії становить 71 км. Особливу цінність становлять приморські луки між озерами, на природно-

заповідній території вдалось зберегти одне з найбільших у Європі місцезростань диких орхідей – зозулинців розмальованого, блощичного, болотного, салепового і запашного, що занесені до Червоної книги України [26, 27].

Національний природний парк «Бузький Гард» – його територія охоплює схили долини та заплаву р. Південний Буг і його приток. Парк є одним з центрів біорізноманітності Причорномор'я. На його території виявлено 86 представників флори і фауни, занесених до Червоної книги України та Європейського Червоного списку.

Тут знаходиться єдине в Україні місце (у світі таких всього три), ділянка суші, яка ніколи не затоплювалась морем – каньйон річки Мертвовод.

Пороги Південного Бугу є однією із найпопулярніших у Європі трас для водного слалому. Височезні скелі Бузького каньйону ідеально підходять для тренувань та змагань альпіністів та скелелазів.

Кінбурнська коса – унікальна територія, що не має аналогів в Україні. Півострів, що обмивається з півночі Дніпровсько-Бузьким лиманом, із заходу – Чорним морем, з півдня Ягорлицькою затокою. Тут розташований регіональний ландшафтний парк «Кінбурнська коса» і три невеликих населених пункти (Покрова, Василівка, Покровське). Активно розвивається «зелений» туризм.

Об'єкти ПЗФ створені по всіх районах області зі сходу до заходу та з півночі до півдня (рис. 6) [25].

З метою розвитку туристично-рекреаційної інфраструктури на об'єктах природо-заповідного та природоохоронного фонду області облдержадміністрація підтримує розбудову екскурсійної діяльності, прокладання еколого-туристичних стежок та облаштування оглядових зупинок, чому також сприяють фахівці туристичного супроводу області, якими розробляються туристичні маршрути, зокрема: «Екологічний Південний Буг», «Зелене розмаїття Гранітно-степового Побужжя»,

Синагога 1822 р., Караїмська кенаса 1841 р., старий цвинтар XVIII-XX ст., водогінна вежа XIX ст. та інші.

На державному обліку в Миколаївській області перебуває 5914 пам'яток. З них пам'яток археології – 4490, історії – 1199, монументального мистецтва – 67, архітектури та містобудування – 145, садово-паркового мистецтва – 11, ландшафтних – 1, науки і техніки – 1 [28].

Таким чином, Миколаївська область володіє достатньою кількістю цінних рекреаційних ресурсів, які дозволяють задовольнити потреби вітчизняних та іноземних туристів, та сприяють їхньому оздоровленню та відпочинку.

1.4. Аналіз стану туристичної галузі Миколаївщини

Туристичний та рекреаційно-курортний комплекс Миколаївської області – це сукупність підприємств та певних галузей господарства, об'єднаних між собою загальною метою, – використання рекреаційних територій і туристичних об'єктів для відпочинку, оздоровлення, лікування та екскурсійного обслуговування населення регіону, України, ближнього і дальнього зарубіжжя, а також для створення онкурентоспроможних відпочинкових, санаторно-курортних, медичних послуг і туристичних продуктів на основі ефективного використання природних, лікувальних, соціально-культурних і виробничо-економічних ресурсів регіону.

Значний об'єм природно-рекреаційного потенціалу, різноманітні природні умови, історичні традиції і навички їх господарського використання протягом багатьох років визначали рекреаційну спеціалізацію краю як одного із напрямів його регіонального розвитку.

Стратегічне планування розвитку туризму в області є складовою Стратегії розвитку Миколаївської області та забезпечує цільову спрямованість на поліпшення якості життя населення як основного показника оцінки сталого розвитку суспільства.

Оснoву потужного туристично-рекреаційного та оздоровчо-лікувального комплексу становлять зони відпочинку Коблеве, Рибаківка, Чорноморка та Очаків.

Наявність в області морського узбережжя, джерел мінеральної води, лікувальних грязей, солі, ропи створює умови для оголошення даних рекреаційно-туристичних зон кліматичними та бальнеологічними курортами місцевого та державного значення.

Протягом літнього оздоровчо-туристичного сезону на території зон відпочинку області щороку відпочивають близько 200 тис. організованих туристів.

На території Миколаївської області послуги з оздоровлення та відпочинку надають 226 спеціалізованих засобів розміщення на 29564 місця, з них: санаторіїв – 15 (4356), пансіонатів – 14 (2880), баз відпочинку – 197 (22328), які зосереджені, головним чином, у рекреаційно-оздоровчих зонах Березанського та Очаківського районів, а також у місті Очаків.

Рис. 7 – Кількість спеціалізованих засобів розміщення та розміщених в них осіб

Протягом 2016-2019 років прослідковується тенденція до збільшення кількості спеціалізованих закладів розміщення (санаторіїв, пансіонатів, баз відпочинку). Так, за період з 2016 до 2019 років кількість спеціалізованих закладів розміщення збільшилась на 41 заклад (18 %).

Рис. 8 – Розподіл спеціалізованих закладів розміщення по містах і районах

Незважаючи на велику кількість різноманітних туристичних послуг на Чорноморському узбережжі області, найбільш цінним та затребуваним серед відпочиваючих залишається пляжний відпочинок. Протягом літнього оздоровчо-туристичного сезону 2019 року в області облаштовано 30 пляжів та 56 місць масового відпочинку людей на воді, 54 бази-стоянки маломірних плавзасобів. В цілях безпеки перед відкриттям пляжних зон до сезону обстежено дно акваторії у 56 місцях відпочинку, укладено угоди на аварійно-рятувальне обслуговування 50 місць відпочинку.

За результатами моніторингу роботи санаторно-курортних (оздоровчих) закладів протягом 2019 року в області зареєстровано близько 250 тис. організованих туристів. Кількість туристів, що відвідали область, збільшилась майже на 10 відсотків порівняно з 2018 роком. Коефіцієнт заповнюваності закладів становить близько 70 відсотків.

Готельне господарство Миколаївщини є досить розвинутим і в цілому задовольняє попит туристів. Послуги розміщення в області надають 89 готелів та аналогічних засобів розміщення на 2878 місць, з них: готелі – 50, мотелі – 2, хостели – 1, кемпінги – 1, гуртожитки для приїжджих – 3, туристичні бази та студентські літні табори – 32.

За даними головного управління у Миколаївській області, у 2019 році налічується 16 колективних засобів розміщення (юридичні особи та відокремлені підрозділи юридичних осіб), загальна кількість номерів яких складає 1168.

Таблиця 1.3

Назва	2018	2019
Колективні засоби розміщення	18	16
Кількість осіб:	53 978	60 002
- з них іноземці	3739	2521
Середня тривалість перебування осіб у КЗР:	1,8 дня	1,8 дня
- іноземці	2,2 дня	5,2 дня

Туристичні послуги у м. Миколаєві (за даними Головного управління статистики у Миколаївській області у 2019 році) надають 69 суб'єктів туристичної діяльності (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Назва	2018	2019
Туристичні агенти	65	67
Туристичні оператори	3	2
Кількість туристів, обслуговуваних туроператорами та турагентами	16 412	21 639

Традиційно найбільше підприємств готельного господарства розташовано в обласному центрі 36 (41 відсоток від загальної кількості), у

м. Южноукраїнськ – 14 (15 відсотків), м. Вознесенськ – 7 (8 відсотків), Березанському районі та м. Первомайськ – по 5 (6 відсотків), Кривоозерському та Жовтневому районах – 4 та 3 відповідно, в інших районах області по 1-2 об'єкти.

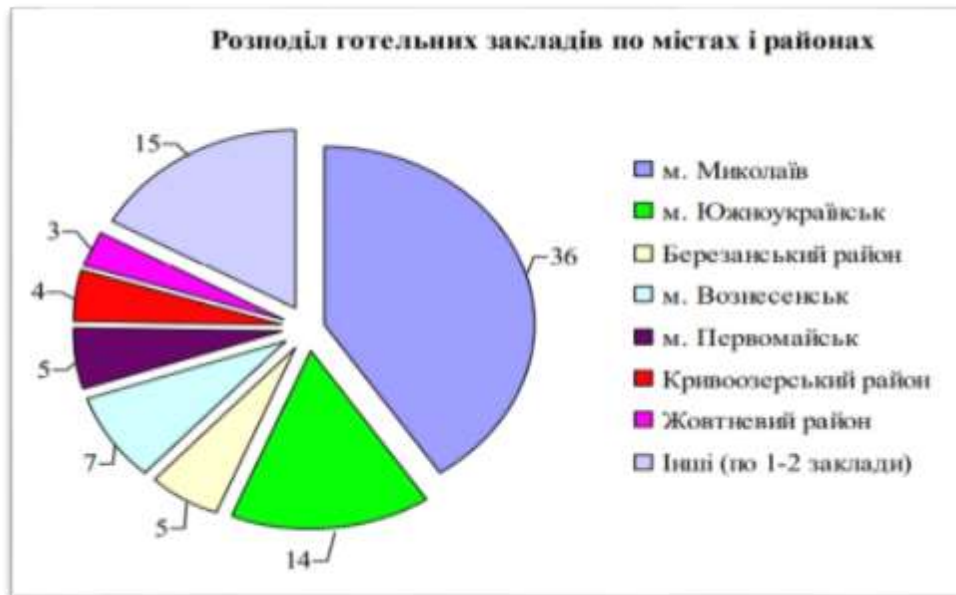

Рис. 9 - Розподіл готельних закладів по містах і районах області

На сьогодні згідно з категоризацією функціонують 7 тризіркових та 6 двозіркових готелів, що зосереджені, головним чином, у м. Миколаєві. Наявний туристично-рекреаційний потенціал області створює умови для формування якісних туристичних послуг, що надаються ліцензованими суб'єктами туристичної діяльності та турагентами.

Миколаївська область володіє значними рекреаційними можливостями, в основі яких лежить вигідне географічне положення, унікальні природні лікувальні ресурси, багата історична та культурна спадщина.

Аналіз сучасного стану туризму в Миколаївській області свідчить про те, що вона є невід'ємною складовою туристичної гілки України, оскільки володіє багатьма ресурсами, і має зручне положення для розвитку туризму.

У Миколаївській області усього під наглядом знаходиться десять пляжів: шість морських і чотири річкових. Працюють у Миколаївській області сім пляжів: п'ять морських та два річкових.

На території Чорноморського узбережжя області розташовано 207 баз відпочинку. На території Березанського району розташована 161 база відпочинку: с. Коблево – 82, с. Рибаківка – 61, с. Лугове – 13, с. Морське – 5.

На території Очаківського району розташовано 46 баз відпочинку: с. Чорноморка «Лагерна коса» – 17, с. Чорноморка – 21, с. Парутинне – 4, с. Покровка – 1, с. Покровське – 3.

Останнім часом альтернативою санаторно-курортному відпочинку та суттєвою складовою інфраструктури розміщення і відпочинку туристів в області стає сільський (зелений) туризм. В області нараховується 74 об'єкти сільського (зеленого) туризму, найбільшими з яких є: ферма «Саванна» (с. Ставки Веселинівського району); страусина ферма «Кременівський страус» (с. Кременівка Веселинівського району); PRIVAT комплекс рибалки і відпочинку «Золота підкова» (с. Кандибине Новоодеського району); розважальний центр «Козацька застава» (с.мт Костянтинівка Арбузинського району).

Рис. 10 - Кількість об'єктів сільського туризму у розрізі районів області

У розрізі районів області найбільше об'єктів сільського (зеленого) туризму зосереджено в Березанському районі – 41 об'єкт (55 %). Очаківський район представлений 10 сільськими садибами (14 %), Первомайський – 5 (7 відсотків), Кривоозерський та Миколаївський по 4 (5 %), в інших районах знаходяться по 1-2 об'єкти (рис.10).

Як вже було сказано раніше, природно-заповідний фонд Миколаївської області представлений різноманітними унікальними природними комплексами. Фактична площа природно-заповідного фонду області становить 75450,27 га або 3,07 відсотка території області (площа природно-заповідного фонду України становить 6,05 відсотка) і налічує 141 об'єкт, 8 з яких мають загальнодержавне значення (див. рис. 5 на сторінці 29, та рис. 6 на сторінці 33 даної роботи).

Розвитку мережі туристичних маршрутів та екскурсійних програм в області сприяє велика кількість археологічних, історико-культурних та туристично-рекреаційних об'єктів, таких як: найкращий в Україні Миколаївський зоопарк, найстаріший в Україні яхт-клуб, музей ракетних військ стратегічного призначення, яких лише два у світі (один у Миколаївській області, другий – у США), найперша в Україні Миколаївська астрономічна обсерваторія, єдиний в Україні музей суднобудування і флоту, Миколаївський обласний краєзнавчий музей «Старофлотські казарми», національний історикоархеологічний заповідник «Ольвія» та острів Березань (залишки поселень стародавніх греків) та багато інших об'єктів, які забезпечують постійний туристичний інтерес до регіону.

З метою розвитку туристично-рекреаційної інфраструктури на об'єктах природно-заповідного та природоохоронного фонду області підтримується розбудова екскурсійної діяльності, прокладання еколого-туристичних стежок та облаштування оглядових зупинок. Цьому також сприяють фахівці туристичного супроводу області, якими розробляються туристичні маршрути, зокрема: «Екологічний Південний Буг», «Зелене розмаїття гранітно-степового Побужжя», «Екзотика Приінгулля», «Місто

давніх греків – Ольвія», «Найцікавіші об'єкти регіонального ландшафтного парку «Приінгульський» та інші.

Вагомим плюсом багатьох Миколаївських курортів є одночасне використання багатьох лікувальних факторів (клімату, мінеральних вод, лікувальних грязей). Властивості природно-лікувальних ресурсів визначають спеціалізацію курортів.

Для аналізу вибрано Миколаївську область не випадково: даний регіон є успішним та перспективним саме у напрямку лікувально-оздоровчого туризму. Миколаїв володіє унікальними географічним розташуванням, кліматичними умовами та має унікальні лікувальні ресурси.

*Джерела використані у підпункті 1.4 – [25, 29-33].

Висновок до 1 розділу

На підставі аналізу та проведеної оцінки лікувально-оздоровчого сектору, можемо зробити наступні висновки:

➤ Аналіз курортно-рекреаційних ресурсів в Україні показав, що значну частину природного потенціалу складають: рекреаційні ландшафти, оздоровчі ресурси, природно-заповідні об'єкти, території історико-культурного призначення.

➤ Оцінено природно-ресурсний потенціал, який характеризується достатністю природно-рекреаційних можливостей для становлення індустрії туризму та історико-культурний потенціал області. Найважливішими об'єктами є: Чорноморський біосферний заповідник, природний заповідник Єланецький степ, регіональний ландшафтний парк Гранітно-степове Побужжя, регіональний ландшафтний парк «Тилігульський», регіональний ландшафтний парк «Кінбурнська коса» та багато інших об'єктів, які забезпечують постійний туристичний інтерес до Миколаївського регіону.

➤ Було подано статистику розташування баз відпочинку Миколаївської області у відсотковому співвідношенні, розподіл готельних закладів по містах та районах Миколаївської області, кількість об'єктів сільського туризму у розрізі районів Миколаївської області.

➤ Було визначено, що при правильному підході лікувально-оздоровчий сектор може досить швидко запрацювати на повну силу і принести як регіону, так і Україні суттєві фінансові надходження як від внутрішніх, так і іноземних споживачів лікувально-оздоровчого туризму.

Миколаївська область володіє потужним рекреаційно-туристичним потенціалом, вигідним географічним розташуванням, історико-культурними пам'ятками, неповторними краєвидами, багатою спадщиною, безцінними рекреаційними ресурсами та має всі умови для успішного розвитку туризму і відпочинку.

РОЗДІЛ 2 РОЗВИТОК ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧИХ ТУРІВ В МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ТА М. МИКОЛАЇВ

2.1. Ризики та переваги розвитку

В адміністративному відношенні область поділяється на 19 районів, 5 міст обласного підпорядкування, 4 міста районного значення, 17 селищ міського типу, та 889 сільських населених пунктів.

За станом на 01 січня 2019 року в області проживало 1131,1 тис. осіб наявного населення, з них 774,1 тис. мешкало в міських поселеннях, 357,0 тис. – у сільській місцевості. Незважаючи на велику кількість сільських населених пунктів більшість населення області проживає у міській місцевості.

Понад 50% жителів міського населення проживає в обласному центрі – 483,1 тис. осіб; серед інших міст обласного значення найбільша чисельність населення спостерігається у м. Первомайську (64,9 тис. осіб), найменша – у м.Очаків (14,1 тис. осіб); серед районів найбільшими за кількістю населення є Вітовський район (49,8 тис. осіб), найменшими – Сланецький (15,1 тис. осіб) та Очаківський (15,0 тис. осіб) райони.

Таблиця 2.1

Чисельність населення Миколаївської області у 2014 – 2018 років, тис. осіб

	01 січня 2015 року	01 січня 2016 року	01 січня 2017 року	01 січня 2018 року	01 січня 2019 року
Наявне населення,	1164,3	1158,2	1150,1	114,3	1131,1
міське	792,9	790,6	786,0	779,7	774,1
сільське	371,4	367,6	364,0	361,6	357,0
Постійне населення,	1163,6	1157,5	1149,4	1140,6	1130,4
міське	790,0	787,7	783,1	771,8	761,3
сільське	373,6	369,8	366,2	359,6	368,8

Миколаївська область є однією з малонаселених областей України. Щільність наявного населення у 2018 році – 46 осіб на 1 км², протягом 2015-2017 років становила 47 осіб на 1 км², у 2013-2014 роках – 48 осіб на 1 км².

На території Миколаївської області проживають представники 133 національностей (для порівняння – у Херсонській, Кіровоградській областях – більше 100 національностей, в Одеській – 133).

Національних меншин в області живе 18,1% - а це майже 300 тис. осіб (в Україні – 22,2%, в Херсонській – 16,3%, Кіровоградської – 9,2%, Одеської – 37,2%, в європейських країнах – 2-5%).

Представники слов'янського етносу складають 97,2%.

Вигідне географічне розташування Миколаївської області – значна протяжність берегової лінії Чорного моря та його лиманів, наближеність до транзитних транспортних коридорів, наявність морських та річкових причалів – визначає її розвиток як потужного транспортно-технологічного вузла, якій забезпечує вихід до промислових центрів Придніпровського регіону, а також до Чорного моря. Навігація в портах триває цілорічно

Враховуючи різні методики та підходи до типології регіонів Миколаївська область належить до високо урбанізованих регіонів, орієнтованих на послуги та переробку сільськогосподарської продукції. До цього типу належить Харківська, Київська, Львівська, Одеська області та АР Крим і м. Севастополь.

Таблиця 2.2

Порівняльна характеристика Миколаївської області із областями - сусідами та регіонами одного типу

Область	Площа, тис. кв. км	Чисельність наявного населення, тис. осіб	Міське, % (частка населення в регіоні,%)	Загальний приріст, скорочення на 1000 осіб наявного населення	ВРП на 1 особу, грн.
Україна	603,5	45426,2	68,9	-2,8	32002
Автономна Республіка Крим	26,1	1967,2	62,3	1,1	22675
Київська	28,1	1725,5	61,8	2,0	40483
Дніпропетровська	31,9	3292,4	83,5	-4,7	44650
Кіровоградська	24,6	987,6	62,3	-7,7	22082
Львівська	21,8	2538,4	60,9	-0,9	24387
Миколаївська	24,6	1168,4	67,7	-4,4	24838
Одеська	33,3	2396,5	66,9	0,6	27070
Харківська	31,4	2737,2	80,3	-2,6	29972
Херсонська	28,5	1072,5	60,9	-5,3	17910
Севастополь (міськрада)	1,1	385,9	93,8	6,3	25872

Далі розглянемо ризики пов'язані з впровадженням концепції впровадження лікувально-оздоровчого туризму:

➤ Урбанізація регіону.

Протягом тривалого періоду спостерігається зменшення чисельності жителів. Але разом з тим чисельність міського населення перевищує майже вдвічі сільських жителів, що є першою передумовою з демографічної точки зору до урбанізації регіону.

Україна відноситься до високо урбанізованих територій, Миколаївська область не є виключенням. Отже хоча у своєму первинному значенні урбанізація пов'язана із соціально-демографічним процесами, проте сучасна багатовекторність цього процесу засвідчує те, що урбанізацію доцільно розглядати і з точки зору економіки.

У сучасній економіці України велику роль відіграють промислові підприємства, а світова економіка, навпаки характеризується збільшенням ролі сфери послуг. Регіони України нерівномірно рухаються в напрямку розвитку економіки послуг.

У Миколаївській області відмічається значна частка послуг у структурі ВДВ (52,2% - 56,3%). У тому числі торгівля займає близько 13-14%, транспорт – близько 10-11%. Одночасно промисловість та сільське господарство продовжують відігравати важливу роль у розвитку.

Найвищий рівень урбанізації в Україні прослідковується у столиці, а також у регіонах з високим рівнем розвитку послуг і промисловості, у тому числі в Миколаївській області.

Непрямим підтвердженням урбанізації може виступати високий рівень заробітної плати у промисловості та сфері послуг.

Отже, спільні риси для цього типу:

- Значний рівень урбанізації:

Частка мешканців міського населення майже вдвічі перевищує кількість сільського населення. За цим показником Миколаївська область майже наближається до середнього показника по країні. Дещо нижча

урбанізація серед регіонів-сусідів та регіонів цього типу у – Львівській, Херсонській, Київській, Кіровоградській областях та в АР Крим. Крайня урбанізація – м.Севастополь.

- Високий ВРП на душу населення, але нижче середнього. До цієї групи входять наступні області з даного типу: Львівська, Одеська та м.Севастополь.

Низький рівень – Кіровоградська область та АР Крим.

Дуже низький - Херсонська область.

- Відносно нормальна екологічна ситуація.

Таблиця 2.3

Основні показники стану навколишнього середовища

Область	Вікідди CO ₂ , усього, тис.т.	Вікідди забруднюючих речовин, усього, тис т.	ВРП на 1 особу, грн.
Україна	231997,3	6821,1	32002
Автономна Республіка Крим	2756,9	137,8	22675
Київська	10197,1	308,1	40483
Дніпропетровська	37671,6	1173,1	44650
Кіровоградська	1706,5	73,8	22082
Львівська	5488,7	253,9	24387
Миколаївська	3002,7	87,1	24838
Одеська	4956,5	169	27070
Харківська	13282,7	319,4	29972
Херсонська	1264,4	73,6	17910
Севастополь (міськрада)	446,2	20,7	25872

➤ Економічне становище.

З наведеної вище таблиці можна зробити наступний висновок, що при досить високому рівні ВРП на душу населення, область має значно нижчі показники забруднення навколишнього середовища порівняно з областями такого ж рівня.ВРП.

- Економіка, орієнтована на послуги - 56,4%, з дещо більшою часткою сільського господарства - 16,3% (порівняно з базовою - 7,4-11%).

Таблиця 2.4

Структура валової доданої вартості області, %

Вид економічної діяльності	2017	2018	2019
Промисловість	22,8	21,7	25,2
Сільське господарство	15,9	18,0	16,3
Торгівля	15,8	15,8	13,7
Транспорт і зв'язок	14,2	15,0	11
Будівництво	3,3	2,4	2,1
Інші	28	27,1	31,7
Всього по області	100,0	100,0	100,0

➤ Підприємництво.

Економічна структура регіону вочевидь більш диверсифікована, ніж у регіонів, де переважають послуги, але послуги залишаються дуже важливою галуззю.

- Умови праці з помірними проблемами – рівень зайнятості (60,6%) декілька вище середньодержавного (60,3%). Рівень безробіття (7,4%) трохи вище середнього (7,2%)

- Висока щільність малих підприємств на 10 000 мешканців.

Рис. 11 - Кількість малих підприємств на 10 тис осіб наявного населення в розрізі регіонів України у 2017-2019 роках

Серед регіонів-сусідів та регіонів, що належать до однієї типології Миколаївська область займає лідируючі позиції за кількістю малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення. За цим показником Миколаївщина перевищує середньодержавний показник та наближається до показників Одеської та Київської областей.

За видами економічної діяльності пріоритетною сферою діяльності суб'єктів малого і середнього підприємництва області є торгівля та сфера послуг, питома вага якої у загальному обсязі продукції (робіт, послуг, товарообігу), реалізованої в галузях реального сектора економіки та соціальної сфери становить майже 37 відсотків. Іншими найбільш вагомими є галузі промисловості (21,98%), сільського господарства (17,6%), транспорту та зв'язку (10,6%), будівництва (6,7%).

- Економічний добробут дещо нижче середнього по державі (наявний дохід і заробітна плата – приблизно 85-100% середнього)

Варто зазначити, що в економіці області залишається значною диференціація рівнів оплати праці за видами економічної діяльності. Найвищі розміри середньомісячної заробітної плати зафіксовані у промисловості (10084 грн) та транспорті, складському господарстві, поштовій та кур'єрській діяльності (10685грн), найменші розміри – у сільському господарстві (6251 грн).

Таблиця 2.5

Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників за видами економічної діяльності Миколаївської області по роках, грн.

Види діяльності	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Сільське господарство	2793	3553	5140	6251
Промисловість	5586	6857	8444	10084
Торгівля	3766	4646	6598	7954
Транспорт, пошта, кур'єрська діяльність	5681	6930	8748	10685
Фінансова та страхова діяльність	5181	6291	7782	9632

Порівняльна характеристика Миколаївської області із сусідніми областями та регіонами, які належать до одного типу свідчить, що Миколаївщина займає в більшості своїй середні позиції.

➤ Транспорт.

Транспортний комплекс є важливою складовою у структурі економіки Миколаївської області. Він забезпечує потреби народного господарства та населення і є важливим фактором реалізації значного і вигідного геостратегічного потенціалу області.

В Миколаївській області сконцентровані всі потенційно привабливі умови для розвитку транспортної інфраструктури:

- географічне положення регіону;
- багатогалузева промисловість;
- розгалужена транспортна система, наявність водних артерій;
- розвинене портове господарство,

Вони обумовлюють її стратегічне значення для розвитку економіки області та України в цілому.

Унікальне географічне розташування області на півдні України на перехресті міжнародних транспортних коридорів, як одного із важливих центрів міжнародних економічних і транспортних зв'язків, через який проходять залізничні, автомобільні і трубопровідний міжнародні коридори.

Область має розгалужену транспортну систему, в структурі якої функціонує 1 міжнародний аеропорт, 4 морських порти, 1 річковий порт, підрозділи залізниці

Мережа автомобільних доріг загального користування Миколаївської області становить 4792,4 км, з яких тверде покриття має 4778,3 км, або 99,7 %, при середньому показнику по Україні 97,8 %.

За протяжністю доріг з удосконаленими типами покриття 3723,4 км (77,7%). З параметрами I та II категорії в області 537,2 км доріг (11,2 %).

В області на автомобільних дорогах загального користування нараховується 257 мостів і шляхопроводів загальною протяжністю 6,5 тис.пог.м., в їх числі 13 шляхопроводів протяжністю 0,7 тис.пог.м.

Через область проходять такі міжнародні автомобільні транспортні коридори:

Євразійський із проходженням по Україні: Одеса – Миколаїв – Херсон – Джанкой– Керч;

ЧЕС із проходженням по Україні: Рені – Ізмаїл – Одеса – Миколаїв – Херсон – Мелітополь – Бердянськ – Маріуполь – Новоазовськ;

Балтійське море – Чорне море з проходженням по Україні: Ягодин – Ковель – Луцьк – Тернопіль – Хмельницький – Вінниця – Умань – порти Чорного моря.

Рис. 12 - Схема транспортних шляхів Миколаївської області

Через територію області проходять такі автомобільні шляхи державного значення:

- Кіровоград - Платонове (на Кишинів через Любашівку) – М-13,
- Одеса - Мелітополь - Новоазовськ (на Таганрог) – М-14,

- Улянівка - Миколаїв (через Вознесенськ) – Р-06,
- Дніпропетровськ - Миколаїв (через Кривий Ріг) – Н-11,
- Олександрівка – Кіровоград - Миколаїв – Н-14.

Експлуатаційна довжина магістралей залізничних колій загального користування становить 700 км.

До складу залізничного транспорту входять локомотивне та вагонне депо, 53 залізничні станції, підпорядковані Одеській залізниці, в тому числі ряд потужних вузлів – Миколаїв, Миколаїв-Вантажний, Вознесенськ, Первомайськ-на-Бузі, Колосівка, Снігурівка, Миколаївське та Ольшанське міжгалузеві підприємства промислового залізничного транспорту.

Географічне положення області, наявність судноплавних артерій сприяють розвитку водного транспорту. Могутнім портовим містом не тільки області, а й України, є м. Миколаїв, де функціонують 4 морські й один річковий порти, які входять до єдиного Бузько-Дніпровського морського транспортного вузла. Лоцманські проводки, послуги служб регулювання руху суден надає Філія «Дельта - лоцман» ДП «Адміністрація морських портів України». Навігація в портах триває цілорічно.

Порти Бузько-Дніпровського морського транспортного вузла та морські термінали зв'язані водними шляхами з Придунайськими країнами і портами Каспійського моря, що сприяє розвитку міжнародних транспортних коридорів та збільшенню транзитних поставок вантажів, у тому числі в країни СНД, Європи, Азії, Африки.

Обласне комунальне підприємство «Міжнародний аеропорт Миколаїв» входить до числа великих аеропортів півдня України. У концепції розвитку єдиної транспортної системи України й області аеропорт «Миколаїв» планується зробити провідним міжнародним вантажо-пасажирським аеропортом півдня України, що працює за схемою «море – повітря – земля» на країни Прибалтики, Західної Європи, Середньої і Південно-Східної Азії.

Наявність у м. Миколаєві великого навчального авіаційного центру і великого авіаремонтного заводу військово-повітряних сил дозволяє створити на їх базі комплексний міжнародний центр військово-повітряних сил і цивільної авіації та забезпечити ремонт цивільних літаків, що будуть прибувати через аеропорт «Миколаїв».

Трубопровідний транспорт області представлений Миколаївським управлінням магістрального аміакопроводу «Укрхімтрансаміак», що здійснює транзит рідкого аміаку по території України. Довжина магістрального трубопроводу, що обслуговується підприємством, становить 444 км. Технічна можливість для транспортування рідкого аміаку — до 3 млн тонн на рік.

Географічне положення області, наявність судноплавних артерій сприяють розвитку водного транспорту і становленню позиції Миколаєва в якості транзитного транспортного вузла.

➤ Чисельність та щільність населення.

Основним показником, що характеризує демографічний потенціал регіону є чисельність населення та його динаміка.

Станом на 1 січня 2019 року чисельність наявного населення області становила 1131,1 тис. осіб, у тому числі міське населення – 774,1 тис. осіб, сільське населення – 357,0 тис. осіб (рис. 13).

Рис. 13 - Чисельність наявного населення, тис. осіб

Демографічні тенденції протягом останніх років свідчать про поступову втрату демографічного потенціалу регіону.

Основна частка населення області зосереджена в обласному центрі м. Миколаїв, а саме 42,7 % (483,2 тис. осіб), найменшу чисельність населення зафіксовано у м. Очаків – 14,1 тис. осіб. Загальна чисельність населення районів області становить 494,4 тис. осіб. Серед районів області найбільшу чисельність наявного населення має Вітовський район (49,8 тис. осіб), найменшу – Очаківський район (15 тис. осіб).

Тенденція зменшення чисельності населення спостерігається, як і в цілому по країні, так і в сусідніх областях (рис. 14).

Рис. 14 - Чисельність населення по Україні та по областях сусідах, тис. осіб

За чисельністю населення сусідніх областей перше місце посідає Одеська, найменшу чисельність населення серед зазначених регіонів має Кіровоградська область. Чисельність населення Миколаївської області значно менше населення Одеської, але більше чим у Херсонській та Кіровоградських областях.

Аналіз чисельності постійного населення за період 2008-2017 років показав, що його частка складає від 99,3 до 99,9% для областей-сусідів,

областей однієї типології та України в цілому. Станом на 01.01.2019 щільність населення області становить 46 осіб на км² і є однією з найменших серед регіонів України.

Розселення населення по містах обласного значення та районах області нерівномірне. Найщільніше заселені міста обласного значення. Майже всі райони області малозаселені. Очаківський район та м. Очаків разом мають щільність населення 139 осіб на км².

Серед міст обласного значення найбільшу щільність населення має м. Первомайськ – 2528 осіб на км², найменшу – м. Вознесенськ (1538 осіб на км²). Щільність населення обласного центра м. Миколаїв становить 1860 осіб на км².

Зміни чисельності населення відбуваються за рахунок природного та міграційного рухів, а також адміністративно-територіальних перетворень. На даний час головним фактором зменшення чисельності населення є його природне скорочення: перевищення числа померлих над кількістю живонароджених. Міграційний рух в останні роки має незначний вплив на формування чисельності населення області.

Зменшення чисельності населення області протягом 2009-2018 років здійснювалось за рахунок природного скорочення від 5605 осіб у 2009 році до 8015 осіб у 2018 році, міграційне скорочення становило від 717 осіб у 2009 році до 2213 осіб у 2018 році.

Основними причинами смертності населення області є хвороби системи кровообігу (майже 70%), новоутворення (12,1%-12,4%), зовнішні причини смерті (біля 6%).

Тенденція втрати демографічного потенціалу спостерігається не тільки у Миколаївській області, а і в цілому по країні, в сусідніх областях та областях однієї типології.

Основними причинами втрат є затяжні військові дії, а також погіршення економічних умов, низький рівень життя, погіршення здоров'я населення, міграція за кордон.

Серед областей-сусідів найбільше природне скорочення на 1000 осіб наявного населення має Кіровоградська область, найменше – Одеська область. Миколаївська область за рівнем природного скорочення випереджає лише Кіровоградську область.

Серед областей однієї типології Миколаївська область знаходиться на рівні Київської області, випереджаючи Харківську область, де спостерігається найвищий коефіцієнт природного скорочення на 1000 осіб наявного населення.

Виходячи з вищесказаного, можна зробити такі висновки:

– В результаті падіння народжуваності і росту смертності формується структура населення, для якої характерна достатньо висока питома вага осіб старших вікових груп і значно менша – дітей. Спостерігатиметься високий рівень демографічної старості та регресивний тип вікової структури, в якій частка прабатьків більша, ніж частка дітей.

– Скорочення чисельності населення спостерігалось в усіх районах області при цьому випереджаючими темпами у сільській місцевості. Перевага жінок у її загальній чисельності призводить до диспропорцій у шлюбних відносинах та у відтворенні населення. Баланс за ознакою нашої роботи має також важливе значення в організації виробництва, використанні трудових ресурсів. Проте, надсмертність чоловіків у працездатному віці спричиняє деформацію цього співвідношення.

– Не дивлячись на скорочення чисельності, в області й досі є значний ресурсний кадровий потенціал, який може забезпечити економіку регіону кваліфікованими кадрами як в промисловості, в сфері обслуговування та торгівлі і в сільському господарстві.

Також необхідно згадати наступне – основними проблемами розвитку туризму в області є:

– недостатня кількість якісних туристичних продуктів;

- відсутність курортів місцевого та державного значення;
- відсутність інформаційної платформи розвитку туристичної сфери області;
- відсутність мережі об'єктів індустрії розваг;
- нерозвиненість у більшості районів області готельної інфраструктури та придорожного сервісу;
- необхідність інформаційної підтримки об'єктів історико-культурного та природно-рекреаційного значення;
- недостатня кількість осередків сільського (зеленого) та екологічного видів туризму.

Переваги концепції розвитку.

Туристична галузь набуває дедалі більшого значення для соціально-економічного розвитку Миколаївщини.

Миколаївська область володіє потужним рекреаційно-туристичним потенціалом, вигідним географічним розташуванням, багатою історико-культурною спадщиною та має перспективні умови для успішного розвитку туризму і відпочинку.

Протягом останніх років, в умовах фінансової децентралізації бюджетів внаслідок прийняття змін до Бюджетного та Податкового кодексів України щодо передачі органам місцевого самоврядування додаткових бюджетних повноважень і закріплення стабільних джерел доходів для їх реалізації, відслідковується тенденція збільшення доходів.

Аналіз виконання місцевих бюджетів у 2014-2018 роках показав, що реалізація реформи міжбюджетних відносин надала позитивних результатів. Так, фактичні надходження податків і зборів до загального та спеціального фондів (без власних надходжень бюджетних установ) місцевих бюджетів вказані на рис. 15.

Варто констатувати, що за останні роки зберігається зростання місцевих бюджетів, а також частки місцевих бюджетів у зведеному бюджеті

Миколаївської області та динаміка збільшення обсягів надання державної фінансової підтримки на розвиток громад та розбудову інфраструктури.

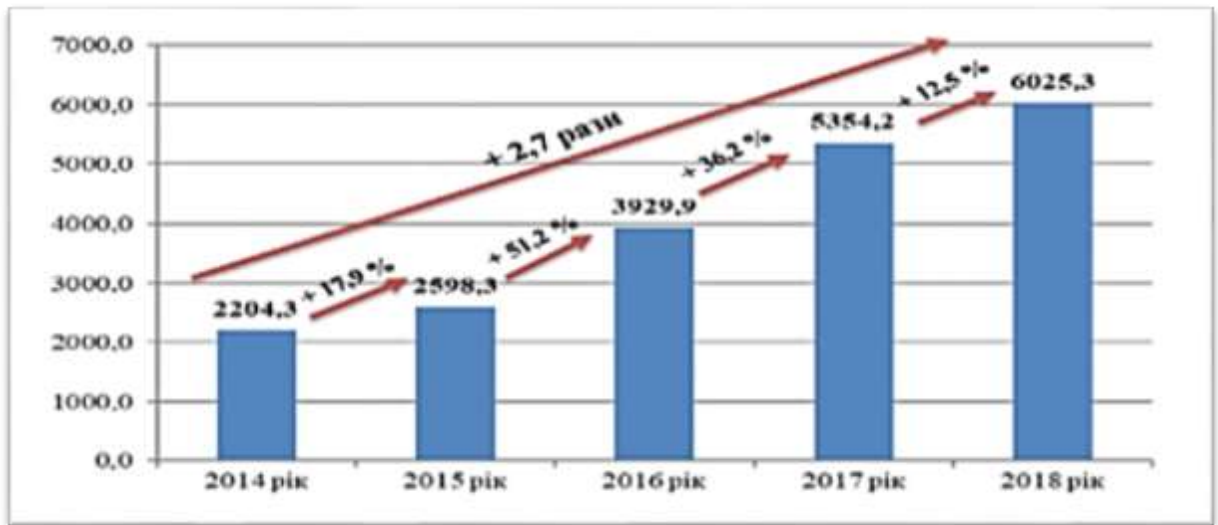

Рис. 15 - Динаміка надходження податків і зборів до місцевих бюджетів Миколаївської області, млн.грн.

Всі місцеві бюджети є самостійними, що забезпечується закріпленням за ними відповідних джерел доходів бюджету, правом місцевих органів влади визначати напрями використання бюджетних коштів відповідно до законодавства України, правом відповідних місцевих рад самостійно і незалежно одне від одного розглядати та затверджувати відповідні місцеві бюджети.

Повертаючись до концепції розвитку, треба відзначити її цілі, які скеровані на розвиток у регіоні повноцінної туристичної індустрії як економічної галузі, де на базі використання туристично-рекреаційного потенціалу області буде створено робочі місця для обслуговування туристів, розвинуто необхідну туристичну інфраструктуру, зокрема, санаторні та оздоровчі комплекси, пляжні зони, засоби розміщення та заклади харчування з якісним обслуговуванням тощо, створено ефективну систему туристичного маркетингу і туристичного брендингу території, а також поліпшено стан рекреаційних зон та об'єктів.

Очікувані результати наступні:

- створення та просування нових туристичних продуктів;
- поліпшення якості об'єктів туристичної інфраструктури;
- розвиток сільського (зеленого) туризму;
- формування інформаційної платформи розвитку туристичної сфери області;
- збільшення кількості рекреаційних зон.

Індикатори, які фіксують:

- кількість туристів, які відвідують регіон;
- обсяг наданих туристичних послуг;
- обсяг туристичних послуг на одного туриста;
- середньооблікова чисельність працівників туристичної галузі;
- кількість реконструйованих та новостворених об'єктів туристичної інфраструктури;
- кількість місць в об'єктах розміщення;
- частка податкових надходжень від діяльності суб'єктів підприємницької діяльності у туристичній галузі.

Таблиця 2.6

Переваги розробки концепції

Завдання	Потенційно можливі сфери реалізації проектів
Створення та підтримка туристичних продуктів	Створення та розвиток туристично-інформаційних центрів. Створення та просування нових туристичних маршрутів. Розвиток туристичної інфраструктури вздовж туристичних маршрутів та шляхів активного туризму. Підтримка розвитку сільського (зеленого) туризму.
Популяризація туристичного потенціалу області	Формування концепції туристичного бренду області. Участь в організації та проведенні масових фестивальних заходів, форумів, виставок, конференцій.

Продовження таблиці 2.6

Завдання	Потенційно можливі сфери реалізації проектів
Популяризація туристичного потенціалу області	<p>Формування інформаційної платформи розвитку туристичної сфери області. Розробка та поширення інформаційно-довідкових матеріалів.</p> <p>Проведення навчальних семінарів для керівників суб'єктів підприємницької діяльності сфери туризму, власників осель сільського туризму, представників райдержадміністрацій та міськвиконкомів.</p>
Розвиток рекреаційно-туристичних територій області та використання природних лікувальних ресурсів	<p>Оголошення природно-рекреаційних зон області курортами місцевого та державного значення.</p> <p>Вивчення природних лікувальних ресурсів для використання в рекреаційно-оздоровчих цілях.</p> <p>Створення нових природоохоронних об'єктів, укріплення прибережної берегової смуги.</p> <p>Створення та обладнання пляжних зон.</p>

*Джерела використані у підпункті 2.1 – [25, 29-33].

2.2. Стратегічні орієнтири розвитку регіонального лікувально-оздоровчого туризму

Сьогодні в Україні правові, економічні та організаційні засади реалізації державної регіональної політики визначає Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» [34], в якому під регіонами розуміються: території АР Крим, інших областей, а також міст Києва та Севастополя. Отже, згідно з цим визначенням, до Українського Причорномор'я відносяться АР Крим, Миколаївська, Одеська та Херсонська області. Але, погоджуючись із думкою відомих фахівців [35] щодо необхідності і важливості формування нового бачення стратегії розвитку територій, які не обов'язково ідентифікуються у межах існуючих адміністративно-

територіальних утворень, зокрема областей, а також враховуючи специфіку рекреаційно-туристичної діяльності, вважаємо обґрунтованим під регіоном Українського Причорномор'я розуміти прибережну зону Чорного моря у межах вищезазначених областей.

Відповідно до статті 3 вищезазначеного Закону [34] Кабінет Міністрів України своєю Постановою затвердив Державну стратегію регіонального розвитку [36], в якій для всіх областей Причорномор'я одним із пріоритетних напрямів визначено «розвиток курортно-рекреаційної сфери» та «розвиток туристично-рекреаційного комплексу», що своєю чергою є одним із заходів досягнення стратегічного завдання підвищення конкурентоспроможності областей та зміцнення їх ресурсного потенціалу.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років показує, що вивченням проблематики розвитку рекреаційно-туристичної сфери в регіонах України займаються багато вітчизняних вчених. Поряд із цим проводяться конференції з цього питання, відбувається обговорення проблем розвитку сфери рекреації та туризму в науковій пресі та публіцистичних виданнях.

Але, незважаючи на існування багатьох теоретичних наробок щодо вирішення питань інтенсивного та ефективного розвитку сфери рекреації та туризму як з точки зору регіонального, так і з точки зору галузевого підходів, на практиці маємо рекреаційно-туристичний комплекс, який перебуває у занепаді. Сьогодні в Україні досі не вирішеним залишається цілий спектр питань щодо сталого розвитку рекреаційно-туристичної сфери. Це повною мірою притаманно всім перспективним у цьому напрямку регіонам України.

З урахуванням вищевказаного, ставиться за мету проаналізувати наявний природно-ресурсний потенціал сфери рекреації та туризму в Українському Причорномор'ї, а також можливості існуючої матеріально-технічної бази в цій рекреаційно-туристичній сфері в регіоні Українського

Причорномор'я та навести перелік першочергових завдань, необхідних для її досягнення.

Різноманітність об'єктів культурної спадщини Одещини створює усі передумови для розвитку історично-культурного туризму як засобу популяризації її історії і культури та джерела надходжень інвестицій у соціально-економічний розвиток області. Перспективним напрямком розвитку в її центральних та північних районах є розвиток сільського туризму з використанням природних лісових угідь Кодимського та Савранського районів, лісогосподарських підприємств Роздільнянського, Тарутинського, Ізмаїльського, Фрунзівського районів. Він буде розглядатися як вид підприємницької діяльності, що забезпечуватиме сільській родині певну частину прибутків, підвищення зайнятості сільського населення, наповнення доходної частини місцевих бюджетів, як стимул для поліпшення благоустрою сільської місцевості, важливий еколого-етичний показник.

Основними природними рекреаційними ресурсами Миколаївщини є морські піщані пляжі довжиною понад 70 кілометрів, мальовничі ландшафти берегів Південного Бугу та численних водоймищ, джерела мінеральної води, запаси лікувальних грязей і ропи, особливо Тилігульського лиману, озера Солоного (Рибаківка) та Бейкушської затоки Березанського лиману, лісові масиви та зелені зони навколо міст. В області нараховується понад 120 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, які є потужною базою створення варіативного туристичного продукту [37].

Вигідне економіко-географічне положення Херсонщини, сприятливі кліматичні умови, мальовничі ландшафти морського узбережжя та неповторні краєвиди Дніпра та Інгульця, значні рекреаційні ресурси сприяли формуванню в регіоні потужного рекреаційного комплексу. Область має сприятливі природні рекреаційні умови: на узбережжі та

понижзі Дніпра багато солоних озер, лиманів і заток, ропа та грязі яких мають лікувальні властивості, чудові піщані пляжі теплих Азовського і Чорного морів. Великі можливості для розвитку курортного господарства наявні також на узбережжях Каховського водосховища і Дніпровського лиману.

АР Крим, займаючи близько 4,5% площі України, концентрує 29,6% рекреаційних ресурсів, 10% ємності готельного фонду, 40% ємності здравниць, понад 30% потоку іноземних туристів. Найбільш освоєною частиною півострова є район Великої Ялти, що провадить біля половини всього обсягу туристичних послуг і відрізняється максимальними показниками функціональної розмаїтості рекреаційних занять. У той же час у багатьох районах Західного і Східного берегів Криму розвиваються лише осередкові стихійні форми пляжного відпочинку, гірські й передгірні райони затрималися на стадії розвитку переважно самодіяльного спортивного туризму, а райони рівнинного Криму використовуються лише як території транзиту туристичних потоків [31].

Отже, в усіх областях регіону наявні унікальні ландшафти, чудові краєвиди, джерела мінеральних вод та грязей, що створює усі передумови для формування в регіоні високорозвинутого індустріального рекреаційно-туристичного комплексу, який повинен представляти собою сукупність пов'язаних між собою галузей і підприємств господарського комплексу, об'єднаних загальною метою – створення конкурентоспроможних санаторно-курортних послуг і рекреаційно-туристичних продуктів.

Наведемо окремі показники, які дозволяють проаналізувати частку, а отже і роль регіону Українського Причорномор'я в загальноукраїнському масштабі (табл. 2.7).

При цьому первісною умовою розвитку рекреаційно-туристичного комплексу є насамперед розширення рекреаційно-туристичних територій (табл. 2.8).

Таблиця 2.7

Показники розвитку рекреаційно-туристичного сектора економіки
Українського Причорномор'я

Регіони	Показники							
	Кількість підприємств готельного господарства		Обслужено приїжджних підприємствам и готельного господарства		Кількість санаторіїв та закладів відпочинку		Дитячі оздоровчі табори	
	од.	%	тис. ос.	%	од.	%	од.	%
Області								
Миколаївська	27	2,1	65,1	1,6	31	3,8	535	3,0
Одеська	76	6,0	295,5	7,0	50	6,1	1175	6,4
Херсонська	32	2,5	44,4	1,1	54	6,6	674	3,7
Українське Причорномор'я	217	17,1	687,5	16,4	407	49,6	3024	16,6
Україна	1269	100	4196,2	100	821	100	18238	100

Таблиця 2.8

Землі рекреаційно-туристичного призначення в Українському Причорномор'ї та прогностні показники їх розширення.

Адміністративні утворення	Рекреаційні території, тис. га	Потенційна потреба у рекреаційних територіях, тис. га	Відношення величини потреби рекреаційних територіях до величини їх наявності	Прогностні показники розширення рекреаційно-туристичних територій, тис. га	
				до 2015 р.	до 2022 р.
Миколаївська обл.	22,1	65,9	2,98	43,5	47,5
Одеська обл.	69,7	93,8	1,35	102,5	149,5
Херсонська обл.	11,8	72,1	6,11	17,5	25,1
Українське Причорномор'я	288,6	710,9	2,46	358,3	618,7

Враховуючи специфіку Одещини, наявну тут інфраструктуру та технічні можливості рекреаційно-туристичної сфери, стратегія соціально-

економічного розвитку Одеської області вбачає доцільною реалізацію таких першочергових заходів:

- інтенсивний розвиток круїзного морського та річкового туризму з впровадженням комплексу заходів щодо визначення Одеського морського вокзалу Одеського морського торговельного порту базовим круїзним портом Чорного моря;
- яхтингового туризму з реконструкцією наявних марин та будівництвом нових; круїзного туризму по р. Дунай з відвідуванням міст Ізмаїл та Вилкове;
- пляжного та оздоровчого туризму у приморських регіонах області; лікувально-оздоровчого туризму; ділового, культурного, історико-пізнавального, спортивного та розважального туризму; екологічного та сільського (зеленого) туризму;
- сюди також слід віднести організацію прибережних морських екскурсійних перевезень.

Досягнення основних стратегічних цілей розвитку сфери рекреації та туризму в Миколаївській області можливе завдяки здійсненню цілого комплексу пріоритетних дій і умов їхньої реалізації:

- Оптимізація виробничо-економічної структури рекреаційного комплексу: зміна внутрішньогалузевих пропорцій; оптимізація просторової структури; забезпечення ефективнішого використання виробничих, природних і лікувальних ресурсів регіону в рекреаційно-туристичній сфері; розвиток матеріально-технічної бази.
- Зміна механізму функціонування рекреаційного комплексу: економічне стимулювання розвитку рекреаційної індустрії незалежно від форми власності й організаційної підпорядкованості суб'єктів; розвиток нових видів і форм.

Надалі, у таблиці 2.9, вказано першочергові завдання розвитку рекреаційно-туристичної сфери в Українському Причорномор'ї

Таблиця 2.9

Першочергові завдання розвитку рекреаційно-туристичної сфери
в Українському Причорномор'ї

№	Завдання
1	<p>Економічні завдання:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Збільшення економічної ролі курортного та рекреаційно-туристичного комплексу у господарському комплексі регіону та створення регіонального мультиплікаційного ефекту; ▪ Забезпечення участі регіону у системі міжнародного та міжрайонного поділу праці як великого рекреаційно-туристичного та санаторно-курортного центру України; ▪ Підвищення конкурентоспроможності та економічної ефективності виробленого рекреаційно-туристичного продукту на основі оптимізації внутрішньогалузевих пропорцій та зміни режиму функціонування рекреаційно-туристичного комплексу; ▪ Підвищення ефективності використання та охорони наявних лікувальних ресурсів; ▪ Підвищення ефективності використання виробничих ресурсів (води, енергоносіїв, електроенергії, продовольства та ін.) ▪ Впровадження управління економічними результатами діяльності курортного та рекреаційно-туристичного комплексу за допомогою ринкового регулювання цін на ресурси та послуги.
2	<p>Екологічні завдання:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Ефективне використання, охорона та відновлення природних рекреаційно-туристичних ресурсів регіону як важливої частини його природно-ресурсного потенціалу; ▪ Мінімізація антропогенного впливу рекреаційно-туристичного комплексу на стан навколишнього природного середовища, природних ресурсів та стан здоров'я населення; ▪ Досягнення нормативної якості навколишнього природного середовища для розвитку курортного та рекреаційно-туристичного комплексу та населення регіону.

Продовження таблиці 2.9

№	Завдання
3	<p>Політичні завдання:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Сприяння більш ефективному входженню регіону Українського Причорномор'я та України в цілому до міжнародної спільноти та розвитку міжнародних відносин; ▪ Участь регіону у створенні привабливого образу (іміджу) України на міжнародній арені; ▪ Інтенсифікація взаємодії Українського Причорномор'я з міжнародним співтовариством у галузі соціокультурних відносин.
4	<p>Соціальні завдання:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Створення умов для соціальної стабільності в регіоні; ▪ Забезпечення функціонування курортологічної бази для лікувальної, реабілітаційної, профілактичної та оздоровчої медицини регіону та України загалом; ▪ Забезпечення державної підтримки та умов відновлення здоров'я та відпочинку населення регіону та України на основі подальшого розвитку форм та методів санаторно-курортного лікування, реабілітації, оздоровлення; ▪ Підвищення якості обслуговування рекреантів та розвиток послуг у регіоні; ▪ Підвищення ефективності культурно-духовного виховання населення та гостей Українського Причорномор'я на основі розвитку культурно-пізнавального туризму; ▪ Збереження у регіоні культурної спадщини як найважливішого рекреаційного ресурсу.

Висновок до 2 розділу

- Миколаївська область характеризується чітко вираженими тенденціями: стрімкого розвитку її внутрішньої туристичної індустрії та створенням в районах яскравих, економічно доцільних та конкурентоспроможних пакетів пропозицій у сфері туризму, екскурсій, подорожей, активного і здорового відпочинку, культурних програм та змістовного дозвілля.
- Розвиток сільського зеленого туризму змусить сільські громади приділяти більше уваги благоустрою сіл, реформуванню транспортної інфраструктури, відновленню роботи місцевих закладів культури, забезпеченню екологічної чистоти довкілля і вирішенню нагальних соціально-економічних проблем села за рахунок додаткових надходжень до бюджетів місцевих органів влади.
- Область володіє, вигідним географічним розташуванням, багатою історико-культурною спадщиною та має перспективні умови для успішного розвитку туризму і відпочинку. Рекреаційно-туристичний потенціал Миколаївської області складається з морських піщаних пляжів Чорноморського узбережжя довжиною близько 140 км, джерел мінеральної води, запасів лікувальних грязей, особливо Тілігульського та Бейкушського лиманів, що створює умови для оголошення даних рекреаційно-туристичних зон кліматичними та бальнеологічними курортами місцевого та державного значення. Основу потужного туристично-рекреаційного та оздоровчо-лікувального комплексу складають курортні території, найбільшими з яких є Коблеве, Рибаківка, Чорноморка та Очаків.
- Миколаївська область має розгалужену мережу закладів культури, яка задовольняє творчі, інформаційні, духовні, індивідуальні, естетичні, фізичні, інтелектуальні потреби населення.

РОЗДІЛ 3 РОЗРОБКА ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРУ

3.1. Підбір локації та рекреаційних ресурсів

Актуальним напрямом лікувально-оздоровчого туризму в умовах курорту є профілактичне лікування, лікування ожиріння, корекція психосоматичних і вегетативних розладів, метаболічного синдрому, клімактеричного синдрому, синдрому хронічної втоми, проведення анти-вікової терапії тощо.

Концепція лікувально-оздоровчого туризму передбачає індивідуальний, програмний підхід у поєднанні з програмою оздоровлення, кінезіотерапії, відпочинку. Фахівці повинні об'єднувати медичний підхід до вирішення проблеми і персоналізацію кожної програми під особливості організму людини.

Оздоровчий відпочинок корисний усім і передбачає в першу чергу, перебування на курортах з проходженням курсу профілактичних чи лікувальних процедур згідно медичних показань.

Природно, лікувально-оздоровчий туризм має свою специфіку: окрім якісного готельного сервісу, туристичного обслуговування, багатой екскурсійної програми, клієнта цікавить високоякісне медичне обслуговування. Перспективною перевагою вітчизняних курортів є можливість якісного оздоровлення, та за прийнятними для середнього достатку українців цінами, шляхом застосування лікувальних процедур.

Відпочинок у Миколаївській області це морські піщані пляжі, мальовничі ландшафти берегів Південного Бугу та численні водосховища, джерела мінеральної води та запаси лікувального бруду, особливо Тилігульського та Бейкуського лиманів. Миколаївська область це 120 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, регіональних ландшафтних парків «Кінбурзька коса» та «гранітно-степове Побужжя», частина Чорноморського біосферного заповідника, численні заказники та

пам'ятки природи. Миколаївський зоопарк є одним із найкрасивіших в Україні. Визначна пам'ятка грецьких поселень на території Миколаєва – залишки давньогрецького міста – держави, яка проіснувала тисячу років. Нині це державний заповідник «Ольвія». Найпопулярнішими курортами Миколаївської області є Курорт Коблево, місто Очаків та його узбережжя та Кінбурнська Коса.

На Миколаївщині існує достатня кількість лікувально-профілактичних та лікувально-оздоровчих санаторіїв. Далі наведені приклади найбільш популярних і доступних санаторіїв [38-40], з яких ми виберемо локацію для туру, що розробляється:

Таблиця 3.1

Найвідоміші та популярні санаторії Миколаївщині [38-40]

№	Назва, місцезнаходження і загальний опис локації та її рекреаційних ресурсів
1	<p>Санаторій «Нове життя», м. Миколаїв.</p> <p>Новий спосіб життя, природні засоби лікування, тихе та мальовниче місце на березі річки Південний Буг, гарні умови проживання – все це сприятиме приємному відпочинку та відновленню здоров'я.</p> <p>Спеціалізації санаторію – діагностика та кінезітерапія.</p>
2	<p>Дитячий протитуберкульозний санаторій «Дубки», м. Миколаїв.</p> <p>Медична допомога за спеціальностями: фтизіатрія, педіатрія, стоматологія. Структурні підрозділи: лікарняне, дошкільне, шкільне відділення.</p> <p>У санаторії введено низку нових ефективних методів діагностики та лікування: фізіотерапія щодо використання лазера в лікуванні; діагностування на сучасному рентген-апараті</p> <p>Допоміжні відділення та кабінети: фтизіатрії, педіатрії, фізіотерапії, стоматології, рентген-кабінет.</p>

Продовження таблиці 3.1

№	Назва, місцезнаходження і загальний опис локації та її рекреаційних ресурсів
3	<p>Санаторій «Південний», м. Миколаїв.</p> <p>Обласний дитячий кардіоревматологічний санаторій.</p> <p>Профіль санаторію – лікування дітей з кардіоревматоїдними патологіями та супутніми захворюваннями.</p> <p>Лікування: педіатрія, дитяча кардіоревматологія, дитяча отоларингологія, стоматологія, фізіотерапія, клінічна лабораторна діагностика, лікувальна фізкультура, функціональна діагностика.</p>
4	<p>Санаторій «Сонячний», м. Миколаїв – є однією з найкращих здравниць Миколаївської області. Сучасний п'ятиповерховий житловий корпус, розрахований на 220 гостей, розташований лише за 150 метрів від морського узбережжя. Також до послуг відпочиваючих безліч літніх будиночків котеджного типу з усіма зручностями, в яких можуть розміститися до 150 осіб. Санаторій має сучасну лікувально-профілактичну базу. Також до інфраструктури санаторію входить відеосалон, танцювальний майданчик, аптека та дитячі ігрові майданчики. Організуються екскурсії та дискотеки.</p>
5	<p>Санаторій «Золотий колос», м. Миколаїв. Розташувався у мальовничому куточку на узбережжі Чорного моря, біля ландшафтного парку. Санаторій є сучасним курортно-оздоровчим комплексом з розвинутою інфраструктурою і включає великий п'ятиповерховий корпус з сучасним медичним центром. Крім того, до послуг відпочиваючих кілька комфортабельних котеджів. До інфраструктури комплексу також належать бібліотека, відеосалон, дитяча ігрова кімната, більярдний зал, обладнаний пляж, сучасна лікувально-діагностична база, настільний теніс, дитячі ігрові майданчики та спортмайданчики. Організуються різноманітні екскурсійні та розважальні програми.</p>

Продовження таблиці 3.1

6	<p>Санаторій «Ольвія», м. Очаків.</p> <p>Санаторій розташований на околиці міста Очаків. Чисте, солоне море та не переповнені пляжі. Загальна територія комплексу 9-га, на якому висаджено близько 4000 дерев, понад 6000 декоративних чагарників та безліч квіткових клумб.</p> <p>Тихо затишне місце. Унікальне поєднання мікроклімату створеного морем з одного боку та лиманом з іншого боку плюс наявність рідкісних дерев та рослин на території санаторію дають високий оздоровчий ефект. Поруч знаходиться ринок, кафе, магазини, дитячий майданчик. Санаторій має власний пляж, перша лінія. Пляж піщаний, плавний спуск не глибокий берег.</p>
7	<p>Санаторій «Очаків», м. Очаків.</p> <p>Там, де хвилі Дніпровсько-Бузького лиману зустрічаються із солоними хвилями Чорного моря, на материковому півострові. Приморський кліматичний курорт, який заслужив славу однієї з найкращих здравниць на Північному Причорномор'ї. Помірно-континентальний клімат з теплим літом та м'якою, з частими відлигами взимку, сприяють лікуванню хворих із хворобами органів дихання та нервової системи.</p> <p>Профіль санаторію: Хвороби органів дихання та нервової системи.</p> <p>Реабілітаційне відділення лікування дітей, у супроводі батьків, із захворюваннями вегетативної та периферичної нервової системи та з не специфічними хронічними хворобами органів дихання.</p>
8	<p>Санаторій «Прибій», м. Очаків.</p> <p>Санаторій має власний обладнаний пляж на березі моря. Відстань від моря до корпусів санаторію близько 50 метрів.</p> <p>Лікування в санаторії: лікування захворювань органів дихання, лікування захворювань нервової системи, лікування захворювань серцево-судинної системи, лікування побічних та супутніх захворювань.</p>

Закінчення таблиці 3.1

9	<p>Санаторій «Сонячний промінь», м. Очаків.</p> <p>Розташований на території 2 га на відстані 150 м від моря. Велика кількість дерев, кущів, квітів створюють атмосферу спокою, тишу та задоволення. Комплекс має п'ятиповерховий спальний корпус на 170 місць, можливе проживання відпочиваючих у зручних та затишних дерев'яних котеджах.</p> <p>На цокольному поверсі розміщуються лікувальні кабінети: інгаляції, оляних процедур, масажу, лікувальної фізкультури.</p> <p>Є всі умови для загального та оздоровчого відпочинку: медичні послуги (лікувальна фізкультура, фототерапія, масаж, фізіотерапія); обладнані ігрові та спортивні майданчики, бібліотека, ігротеки, проводяться тематичні екскурсії, походи, змагання та конкурси.</p> <p>Відпочиваючі можуть розраховувати на безкоштовні медичні послуги: педіатра, терапевта, масажиста, медсестра.</p>
10*	<p>Санаторій «Борисфен», м. Очаків, розташований у курортній зоні міста та всього за 50 метрів до берега Чорного моря. Уздовж прибережної зони санаторію простяглися піщані пляжі, море тут відносно не глибоке. Води Чорного моря насичені солями бромом та йодом оптимальної концентрації для оздоровлення. Благотворний вплив цих елементів уже давно доведено багатьма вченими та зміцнюють захисні сили організму, сприяють нормалізації імунітету.</p> <p>Також благотворно впливають на шкіру, органи дихання, щитовидну залозу, серцево-судинну та нервову системи.</p> <p>Основним лікувальним фактором санаторію є приморський клімат із чистим степовим повітрям та великим вмістом кисню, йодистих випарів, озону, настою квітучих трав, купання у морській воді та широка лікувальна база санаторію. Це сприяє при лікуванні захворювань нервової, бронхо-легеневої та серцево-судинної системи, ендокринно-обмінних, шкірних та при гінекологічних захворювань, захворювання опорно-рухового апарату, сприяє санації альвеол та бронхів, виведенню радіонуклідів, виділяючись через дихальну систему (до 80% від мікроелементів, що надійшли).</p>

* саме цей санаторій був обраний нами для туру, подробиці далі

3.2. Програма оздоровлення та розрахунок вартості туру

Очаківщина – перлина Північного Причорномор'я [43]

Я родом звідти, де лиман

Руками хвиль землю колише,

Де лопухи,.. немов туман,

Де полином пропахла тиша...

Краса землі і болі ран,

Краса землі і легкість піни...

Жива водиця України

Тече одвіку в мій лиман.

Юрій Зінковський

Цілющі властивості очаківського побережжя відомі давно. Повітряні потоки Очаківщини, залежно від напрямку вітру, періодично просочуються ефірно-масляними випарами трав степової зони. Оточення очаківського побережжя з трьох сторін водами моря і лиманів сприяє, у всі пори року, наявності великої кількості чистого повітря, чималому вмісту в ньому кисню, озону, кухонної солі. За дослідженнями учених, завдяки великому накопиченню водоростей, які містять в собі солі бромової високої концентрації, насиченість повітря парою бромовою і йодовою складає середню терапевтичну дозу для хворих, які потребують цих ліків.

Очаківщина має багату подіями історію, яку можна дізнатися відвідавши музеї міста. Гостей чекають історичні пам'ятники, археологічні розкопки острова Березань і старогрецького міста Ольвія.

В декількох кілометрах, через Дніпро-Бузький лиман, знаходиться природний заповідник Кінбурнська коса. Побувати там можна зробивши морську прогулянку на катері. Це тихе, відокремлене місце, відірване від цивілізації.

І ось у цьому чудовому мальовничому місці на Очаківщині розташований обраний нами для туру санаторій «Борисфен» [41, 42].

Санаторій «Борисфен» знаходиться на мальовничому узбережжі Чорного моря. Тут морська вода та бризи насичені йодом та солями брому достатньої концентрації, що оздоровлює органи дихання, нервову, серцево-судинну системи, шкіру, щитовидну залозу, сприяє нормалізації імунітету та захисних сил організму.

Основні показання до лікування – захворювання органів дихання, ендокринної системи, серцево-судинної системи, неврози, гінекологічні захворювання тощо. Санаторій «Борисфен» проводить ранню та пізню реабілітацію хворих із захворюваннями хребта та спинного мозку. Основним лікувальним фактором є клімат та унікальна за своїми властивостями мінеральна йодо-бромна вода, яка видобувається із надглибокої свердловини на території комплексу. Це дає можливість включити в оздоровлення гостей чудові за своєю дією лікувальні ванни, які сприяють виведенню радіонуклідів, санації альвеол та бронхів, дають позитивний ефект на відновлення всього організму.

Інфраструктура санаторію включає два житлові комплекси, автостоянку, процедурні кабінети, басейн, тренажерний зал, бібліотеку, танцювальний зал, більярд, зал для глядачів, стоматологічний кабінет, водолікарню, лабораторію.

Медичний профіль: санаторії з лікуванням «Борисфен» – це одне з найкращих місць для відпочинку та оздоровлення на Чорноморському узбережжі. Лікувальні курорти дедалі популярніші в останні роки. Лікувально-оздоровчі курорти Чорного моря вражають своїм вибором і завжди слід пам'ятати який саме напрямок потрібно конкретно вам. Від наших відпочиваючих ми часто чуємо, що свій вибір вони зупинили на нашому санаторії за порадою свого лікаря. Санаторій рекомендований також і як заклад для вагітних, санаторій для лікування суглобів,

кардіологічний санаторій, санаторій лікування хребта, санаторії опорно-рухової системи, санаторій для гіпертоніків тощо.

Рис. 16 - Санаторій «Борисфен», м. Очаків

- Основні медичні показання до лікування у санаторії:
  - Захворювання органів дихання нетуберкульозного характеру – хронічні неспецифічні захворювання легень;
  - Захворювання серцево-судинної системи, без порушення ритму та провідності, з порушенням кровообігу 0-1 ступеня;
  - Захворювання центральної та периферичної нервової системи;
  - Захворювання опорно-рухового апарату;
  - Захворювання ендокринної системи;
  - Неврози (початкові стадії без порушення психіки).
  - Загальнозміцнююче, імуномодулююче та імуностимулююче лікування.

Основний напрямок лікування в санаторії – це хвороби опорно-рухової системи, дихальних шляхів та кардіологічний напрямок. Інші показання - це супутні захворювання.

➤ Хвороби опорно-рухової системи.

Санаторій «Борисфен» надає лікувальні процедури та приймає відпочиваючих з наступними діагнозами: артрити, артрози, остеохондрози, наслідки травматичних пошкоджень кісток, м'язів, сухожилля. Санаторії, лікування суглобів, в яких є одним з провідних напрямків, дуже популярні в Україні. Такі процедури як лікування суглобів сіллю, грязями, лікувальними ваннами та ін. у комплексі дають добрі результати та значно покращують стан пацієнтів. На жаль, це захворювання дуже актуальне і молодшає з кожним роком і найкраще рішення — негайне лікування суглобів, санаторії ж у цьому питанні стануть відмінним доповненням до призначених лікарем процедур.

➤ Кардіологічний напрямок.

Санаторій «Борисфен» приймають пацієнтів з наступними діагнозами: Ішемічна хвороба серця, стенокардія (I-II функціональний клас). Гіпертонічна хвороба (I-II стадія). Ревматизм поза загостренням. Вегето-судинна дистонія. Міокардіодистрофія. Після перенесеного інфекційно-алергічного міокардиту при недостатності кровообігу не вище I ступеня через 6-8 місяців після закінчення гострого періоду.

➤ Хвороби дихальних шляхів.

Відпочиваючі, яким лікарі ставлять один із наступних діагнозів, можуть скористатися послугами санаторію: Хронічні бронхіти, переважно з обструкцією. Бронхіальна астма. Після перенесеної пневмонії. Хронічні захворювання верхніх дихальних шляхів (тонзиліти, ларингіти, фарингіти, трахеїти, гайморити). Санаторії Миколаївської області є дуже популярними у всій країні. М'який приморський клімат, чисте та насичене корисними речовинами повітря вабить сотні відпочиваючих щороку. Нас часто рекомендують як санаторій для схуднення. І хоч це не є нашим прямим напрямком, але все ж таки здорова їжа, плавання, прогулянки та такі процедури, як душ шарко, озонотерапія та масаж допоможуть досягти мети кожному пацієнту.

Перелік лікувально-діагностичних процедур санаторію «Борисфен»:

- Апаратна фізіотерапія:
  - Індуктотермія
  - Діадинамотерапія
  - Ампліпульстерепія
  - дарсонвалізація
  - електросон терапія
  - гальванізація
  - електрофорез
  - ультразвукова терапія
  - лазеротерапія
  - магнітотерапія
  - магнітолазеротерапія
  - світлолікування
  - СМВ-терапія
  - УВЧ-терапія
  - інфітах-терапія
  - електростимуляція м'язів
  - гальваногрязелікування
  - внутрішньовенна лазеротерапія
  - Лімфодренаж
  - Ароматерапія
  - аерозольтерапія
  - спелеотерапія
  - аерофітотерапія
  - кисневі коктейлі
  - Фітопаротерапія (закарпатська бочка)

- Бальнеотерапія:
  - хвойні ванни
  - скипидарні ванни
  - Перлинні ванни
  - хлоридно-натрієві (соляні) ванни
  - шавлієві ванни
  - йодобромні ванни
  - бішофітні - трав'яні
  - душ Шарко
  - гідролазерний душ
  - підводний душ масаж
  - басейн
  - гідрокінезотерапія в басейні
  - Тракції хребта (підводне витягування хребта)
- Теплолікування Пелоїдотерапія:
  - Аплікації лікувального бруду
- Озокеритотерапія:
  - Аплікації озокеритові
- Масаж
  - Ранкова гігієнічна гімнастика
  - Терренкур Лікувальна фізкультура
  - Групова
  - малогрупова
  - Індивідуальна
- Діагностичні дослідження (інструментальні):
  - УЗД органів та тканин
  - Електрокардіографія
  - Рентгенографія

- Лабораторні:
  - Загальний аналіз крові
  - Аналіз на цукор у крові
  - Загальний аналіз сечі
  - Біохімічні дослідження крові
- Також на території санаторію для відпочиваючих надається велика низка безкоштовних та платних послуг, що не входять у вартість путівки, а саме: пляж; більярд; демонстрація кінофільмів; дискотека; бар; платна стоянка особистого автотранспорту; стоматологічні послуги; УЗД, ЕГДФС; екскурсії (перелік пропонованих екскурсій у табл. 3.2)

Таблиця 3.2

Перелік пропонованих екскурсій у санаторії «Борисфен»,
(факультативно за окрему плату)

№	Екскурсія
1	У місто-герой Одесу (оглядова, катакомби тощо)
2	Місто корабелів Миколаїв (оглядова, зоопарк, плавальний комплекс «Водолій»)
3	Давньогрецьке місто-держава Ольвія (розкопки світового археологічного значення)
4	На острів Березань (місце первинного поселення античних греків на північному Причорномор'ї, археологічні розкопки)
5	На Кінбурзьку косу (природний вододіл Чорного моря та Дніпробузького лиману, регіональний ландшафтний парк-заповідник)
6	Відвідування дельфінарію, відвідування Аквапарку «Аттика»,
7	Морські прогулянки на моторних човнах чи катерах
8	Оглядові екскурсії по місту Очакову: Військово-історичний музей ім. О.В. Суворова; Мистецький музей ім. П.Г. Судковського.

*всі екскурсії проводяться залежно від набору певної кількості людей, що у свою чергу впливає на вартість екскурсії

Отже, як наш тур розрахований на 2 людей, наприклад, сімейна пара. Відразу ж зазначимо, що цей тур можна організувати і для більш численної групи туристів – 2 особи представляються як базовий показник.

Тривалість туру складе 7 днів. У прикладі на рис. 17 вказані дати з понеділка 13 червня 2022 р. до неділі 19 червня 2022 р.

Відпочиваючі розмістяться у комфортабельному двомісному номері. У вартість послуг входить різні процедури (перелік процедур перерахований раніше), що призначаються лікарем, а також п'ятиразове харчування за затвердженою з лікарем дієтою. Харчування у санаторії різноманітне, на замовлення, за призначенням лікаря. Всього в день п'ять прийомів їжі за системою «шведський стіл».

При призначенні лікувального дієтичного харчування використовуються дієти: №5, №7; №9; №10, №15.

Вартість такого двомісного номера за добу проживання становитиме від 600 грн. за одну людину, тобто загальна вартість одного дня перебування наших гостей – 1200 грн.

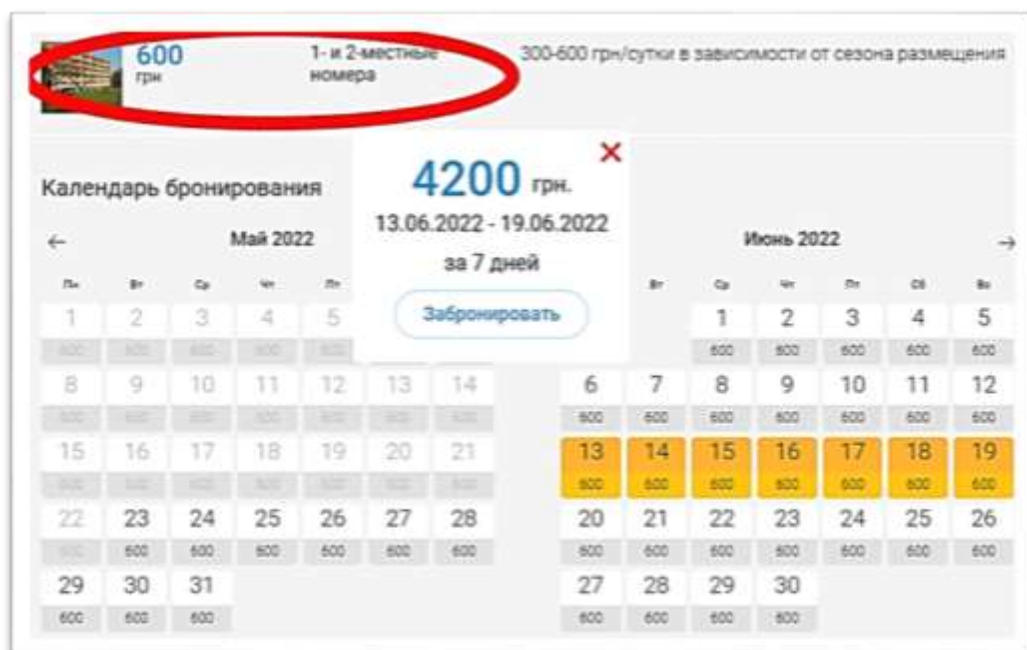

Рис. 17 - Вартість проживання однієї людини у номері санаторію «Борисфен» [44].

Загальна програма туру з 7 днів виглядає так:

➤ 1-й день туру:

- Прибуття відпочиваючих на автовокзал чи залізничний вокзал міста Миколаєва;
- Трансфер з вокзалу до санаторію «Борисфен»;
- Заселення у готель санаторію;
- Огляд у лікаря, призначення лікувально-профілактичних процедур, призначення відповідної дієти;
- Обід;
- Лікувально-оздоровчі процедури;
- Вільний час (вечеря, пляж, бібліотека, прогулянка, спортивні заняття у фітнес-центрі, більярд, кінозал, дискотека та інше на вибір гостей).

➤ 2-й день туру:

- Сніданок;
- Лікувально-оздоровчі процедури;
- Обід;
- Факультативна екскурсія на вибір, за бажанням гостей. Для цього скористаємось даними з таблиці 3.2. Як приклад, виберемо екскурсію № 8 – оглядові екскурсії по місту Очакову: Військово-історичний музей ім. О.В. Суворова; Мистецький музей ім. П.Г. Судковського;
- Вільний час (вечеря, пляж, бібліотека, прогулянка, спортивні заняття у фітнес-центрі, більярд, кінозал, дискотека та інше на вибір гостей).

➤ 3-й день туру:

- Сніданок;
- Лікувально-оздоровчі процедури;
- Обід;
- Вільний час (вечеря, пляж, бібліотека, прогулянка, спортивні заняття у фітнес-центрі, більярд, кінозал, дискотека та інше на вибір гостей).

➤ 4-й день туру:

- Сніданок;
- Лікувально-оздоровчі процедури;
- Обід;
- Факультативна екскурсія на вибір, за бажанням гостей. Для цього скористаємось даними з таблиці 3.2. Як приклад, виберемо екскурсію № 3 – давньогрецьке місто-держава Ольвія [46] (розкопки світового археологічного значення);

– Вільний час (вечеря, пляж, бібліотека, прогулянка, спортивні заняття у фітнес-центрі, більярд, кінозал, дискотека та інше на вибір гостей).

➤ 5-й день туру:

- Сніданок;
- Лікувально-оздоровчі процедури;
- Обід;
- Вільний час (вечеря, пляж, бібліотека, прогулянка, спортивні заняття у фітнес-центрі, більярд, кінозал, дискотека та інше на вибір гостей).

➤ 6-й день туру:

- Сніданок;
- Лікувально-оздоровчі процедури;
- Обід;
- Факультативна екскурсія на вибір, за бажанням гостей. Для цього скористаємось даними з таблиці 3.2. Як приклад, виберемо екскурсію № 7 – морські прогулянки на моторних човнах чи катерах;

– Вільний час (вечеря, пляж, бібліотека, прогулянка, спортивні заняття у фітнес-центрі, більярд, кінозал, дискотека та інше на вибір гостей).

➤ 7-й день туру:

- Сніданок;
- Лікувально-оздоровчі процедури;
- Обід;
- Виселення з готелю санаторію;
- Трансфер з санаторію «Борисфен» до вокзалу м. Миколаїв.

Остаточна вартість туру для 2 осіб складатиметься з кількох складових:

- Вартість трансферів з м. Миколаїв до санаторію «Борисфен» і назад;
- Вартість розміщення та проживання в готелі санаторію;
- Вартість обраних гостями факультативних екскурсій, у нашому випадку це було 3 екскурсії, насправді кількість екскурсій легко змінюється.

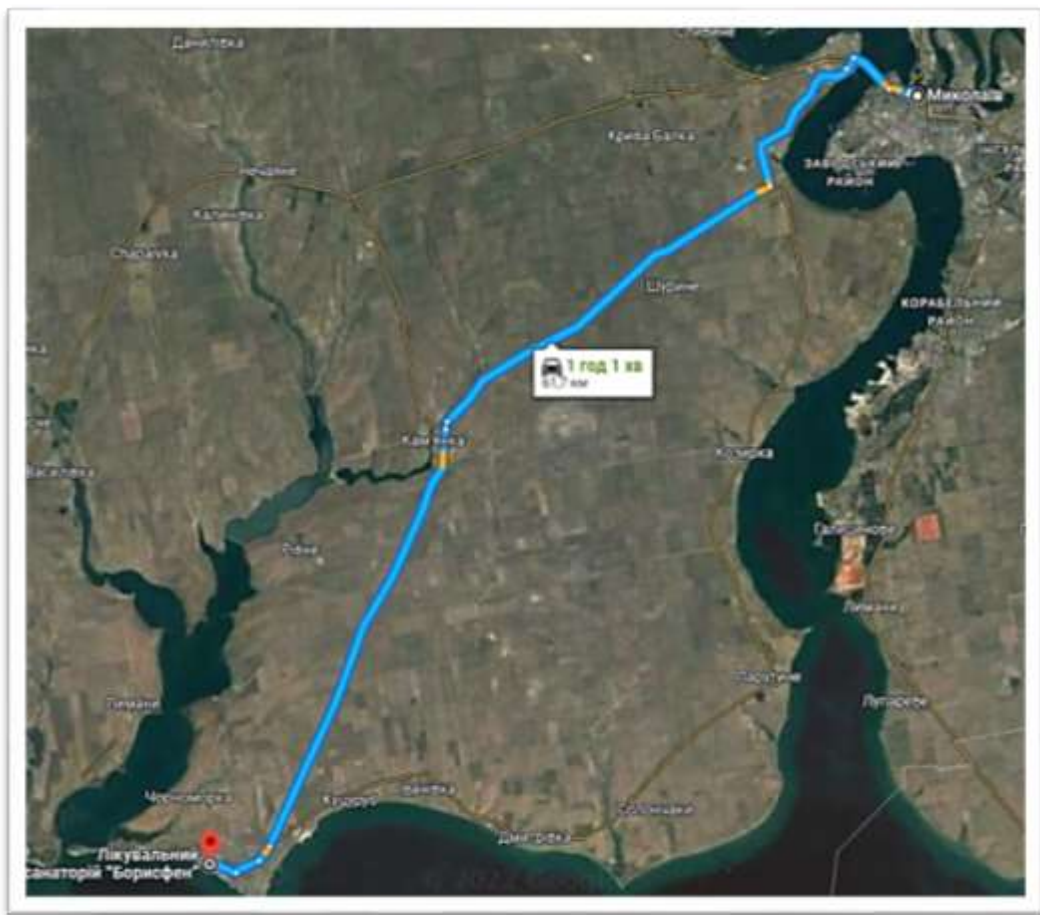

Рис. 17 – Трансфер у 1-й та 7-й дні (м. Миколаїв – санаторій «Борисфен»)

За даними пасажироперевізників у Миколаївській області [45], вартість поїздки від міста Миколаїв до санаторію «Борисфен» (рис. 17), становитиме 600 грн. в одну сторону. Відповідно, загальна вартість трансферів у нашому турі становитиме:

$$600 \times 2 = 1200 \text{ грн.}$$

Вартість розміщення в готелі та отримання лікувально-профілактичних послуг для 2 осіб становить 1200 грн. в день. Відповідно, загальна вартість розміщення та лікування за 7 днів туру складе:

$$7 \times 1200 = 8400 \text{ грн.}$$

У нашому турі для наведення прикладу ми вибрали 3 факультативні екскурсії з пропонуваннях – це № 3, № 7, № 8 (табл. 3.2). Вартість кожної з обраних екскурсій становитиме в середньому від 180 грн. за одну людину. Відповідно, загальна вартість у вибраних для прикладу екскурсій для наших гостей становитиме:

$$3 \times 180 \times 2 = 1080 \text{ грн.}$$

Відповідно, остаточно вартість туру для 2 осіб становитиме (табл. 3.3):

Таблиця 3.3

Вартість лікувально-оздоровчого туру
на Миколаївщині (для 2 осіб)

Стаття калькуляції	Вартість, грн.
1. Вартість трансферів	1200
2. Розміщення та проживання в готелі санаторію	8400
3. Обрані для прикладу факультативні екскурсії	1080
Загальна вартість туру (для 2 осіб)	10680

Висновок до 3 розділу

Вважаємо розраховану вартість конкурентоспроможною на ринку лікувально-оздоровчого туризму України. Для іноземних гостей така вартість є також привабливою. Але загальна вартість є мінімумом витрат для споживача, оскільки ряд екскурсій пізнавального характеру не були включені. Розрахунки були проведені із використанням цін та тарифів довоєнного часу.

ВИСНОВКИ

Метою виконання роботи є знайти шляхи сталого розвитку дестинації Миколаївської області через лікувально-оздоровчий туризм. Об'єктом аналізу, узагальнень і дослідження виступає регіональний лікувально-оздоровчий туризм. Завданням роботи передбачено:

- охарактеризувати склад та стан курортів України та окремо Миколаївщини,
- описати розвиток лікувально-оздоровчих турів в Миколаївській області та м. Миколаїв,
- розробити новий лікувально-оздоровчий тур.

Сталість в туризмі, особливо в лікувально-оздоровчому сенсі, - це поєднання здоров'я людей, чистого екопростору та економічно-розумних моделей існування суспільства.

Тренд на екологічність змушує нас знатися на термінах, якими маркуються продукти, речі та навіть способи ведення бізнесу, туристичні дестинації та локації. Поняття «екологічний» є занадто загальним, тож для позначення характеристик використовують вузьчі терміни. Серед найпопулярніших такі: Green (зелений), Sustainable (стійкий, сталий), Eco-Friendly (екофрендлі, екодружній), Ethical (етичний), Cruelty-free (не тестований на тваринах), Organic (органічний).

Усі ці поняття об'єднані спільною темою ставлення людини до довкілля. Як правило, заклади курортної справи та рекреації розміщуються в якісних екотериторіях, що сприяє ефективності лікування та оздоровлення людей (пацієнтів, туристів, рекреантів, відвідувачів, гостей).

Лікувально-оздоровчий туризм – це спосіб досягти декілька цілей сталого розвитку певної території: забезпечення здорового способу життя

та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці, забезпечення наявності та раціонального використання водних ресурсів і санітарії для всіх, забезпечення відкритості, безпеки, життєздатності й екологічної стійкості міст і населених пунктів. Тому завдання до кваліфікаційної роботи «розробити новий лікувально-оздоровчий тур» є актуальним в сучасних умовах господарювання.

«Лікувально-оздоровчий туризм» є тотожним як за змістом, так і за обсягом поняттям «лікувальний туризм», «оздоровчий туризм», які вживаються у вітчизняній літературі, та поняттю «health tourism» (подорожі за здоров'ям), поширеному в англійській літературі.

В нашій роботі вивчено стан Миколаївської області в соціально-економічному сенсі, екологічному сенсі та в аспекті привабливості для туристів. Ми дійшли думки, що потенціал у області є, але його використання неефективне.

В роботі відображено, як вплинув COVID19 на кількість курортів та санаторіїв в Україні і в Миколаївській області. Звісно, зруйнування окремі території області зазнали в період війни 2022 року.

Адже, розрахунок на скорішу перемогу та відновлення дозволяє нам запропонувати можливості області для її подальшого сталого розвитку.

Статистичні розрахунки та аналіз показали, що до воєнного часу в Миколаївській області переважали тури вихідного дня (1 ночівля). На нашу думку, лікувально-оздоровчі тури мають триватиме не менше 5 днів (5 ночівль). 5-7 днів – це мінімальний стандартний курс лікування за даними МОЗ (в залежності від хвороб та важкості реабілітації).

Існує багато теоретичних пропозицій як збільшити ефективність лікувально-оздоровчих закладів і туризму. Наприклад, створення бренду області, створення інфраструктури. Але коли мова йде про оздоровлення – іноді рекреанти чи туристу навпаки хочуть «ніякої» зеленої інфраструктури та високий сервіс.

Центральним місцем перебування туристів для оздоровлення ми обрали санаторій «Борисфен», м. Очаків.

Основні показання до лікування – захворювання органів дихання, ендокринної системи, серцево-судинної системи, неврози, гінекологічні захворювання тощо.

Санаторій «Борисфен» проводить ранню та пізню реабілітацію хворих із захворюваннями хребта та спинного мозку. Основним лікувальним фактором є клімат та унікальна за своїми властивостями мінеральна йодобромна вода, яка видобувається із надглибокої свердловини на території комплексу.

Інфраструктура санаторію включає два житлові комплекси, автостоянку, процедурні кабінети, басейн, тренажерний зал, бібліотеку, танцювальний зал, більярд, зал для глядачів, стоматологічний кабінет, водолікарню, лабораторію.

Пропонується оздоровлення поповнити екскурсіями:

1. Місто корабелів Миколаїв (оглядова, зоопарк, плавальний комплекс «Водолій»)
2. Давньогрецьке місто-держава Ольвія (розкопки світового археологічного значення)
3. На острів Березань (місце первинного поселення античних греків на північному Причорномор'ї, археологічні розкопки)
4. На Кінбурзьку косу (природний вододіл Чорного моря та Дніпробузького лиману, регіональний ландшафтний парк-заповідник) та інші.

Окрім лікування ми в наш тур включили факультативно:

2 день. Факультативна екскурсія – оглядові екскурсії по місту Очакову: Військово-історичний музей ім. О.В. Суворова; Мистецький музей ім. П.Г. Судковського

4 день. Факультативна екскурсія – давньогрецьке місто-держава Ольвія (розкопки світового археологічного значення);

6 день. Факультативна екскурсія – морські прогулянки на моторних човнах чи катерах;

Вартість лікувально-оздоровчого туру на Миколаївщині (для 2 осіб), 10680 грн., що є конкурентоспроможною ціною.

Вважаємо, що збільшення терміну перебування рекреантів, туристів, екскурсантів від 1-2 днів до 7ми призведе до покращення економічної складової регіону, покращення здоров'я людей, більш тісним бізнес-стосункам між туристичними агенціями, екскурсійними бюро, представниками еко-зон, парків та пляжів області. Тому вважаємо, що це і є основа сталого розвитку, що зазначено в темі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабкін О.В. Спеціальні види туризму. URL:
<https://infotour.in.ua/babkin.htm> (дата звернення: 03.03.2022)
2. Health, Tourism and Hospitality : Spas, Wellness and Medical Travel.
URL:
<https://books.google.com.ua/books?id=p0bIAgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false> (дата звернення: 03.03.2022)
3. Hall M.C. Health and medical tourism: a kill or cure for global public health. URL:
https://www.researchgate.net/publication/235318899_Health_and_medical_tourism_Kill_or_cure_for_global_public_health (дата звернення: 03.03.2022)
4. Туризм, готельний та ресторанний бізнес: Ціноутворення, конкуренція, державне регулювання. URL: <https://tourism-book.com/pbooks/book-82/ua/> (дата звернення: 03.04.2022)
5. Федорченко В.К. Туристський словник-довідник. Навчальний посібник / В.К. Федорченко, І.М. Мінін. – К.: Дніпро, 2000. – 160 с.
6. Лікувально-оздоровчий туризм. URL: <http://um.co.ua/13/13-9/13-91735.html> (дата звернення: 03.03.2022)
7. Оздоровчий туризм. Навчальний посібник для студентів денної форми навчання. URL:
<https://dspace.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/25509/1/Оздоровчий%20туризм.pdf> (дата звернення: 03.04.2022)
8. Про курорти. Відомості Верховної Ради України. URL:
http://www.turportal.com.ua/zakonodatelstvo/action/article_detail/article_id/84 (дата звернення: 03.04.2022)
9. Курортна справа: навчальний посібник. URL:
<https://docplayer.com/47858762-A-m-vetitnev-l-b-zhuravlyova-kurortnoe-delo.html> (дата звернення: 03.04.2022)

10. Закон України. Про курорти. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14#Text> (дата звернення:
03.04.2022)
11. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та
рекреаційної географії / О.О. Бейдик. – К.: Палітра, 1998. – 130 с.
12. Курортологія всім. За здоров'ям на курорт. URL: [https://dr-
manshina.blogspot.com/2015/03/blog-post.html](https://dr-manshina.blogspot.com/2015/03/blog-post.html) (дата звернення:
03.04.2022)
13. Державна служба статистики України. URL:
<http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 03.04.2022)
14. Санаторно-курортні та оздоровчі заклади. URL:
[https://www.vn.ukrstat.gov.ua/index.php/statistical-
information/arhiv2019/6216-2010-11-29-10-01-07.html](https://www.vn.ukrstat.gov.ua/index.php/statistical-information/arhiv2019/6216-2010-11-29-10-01-07.html) (дата звернення:
03.04.2022)
15. Курорти та санаторії України. URL:
<http://zymaghory.com/Tourism?all&spa-resorts/ukr> (дата звернення:
03.04.2022)
16. Територіальна структура рекреаційного комплексу України. URL:
https://tourlib.net/books_ukr/fomenko64.htm (дата звернення:
03.04.2022)
17. Туристично-рекреаційний комплекс Миколаївщини. URL:
https://tourlib.net/statti_ukr/sichko2.htm (дата звернення: 03.04.2022)
18. Бейдик О.О. Ресурсно-рекреаційні доміанти регіонів України //
Наукові дослідження до потреб туризму. Матеріали круглого столу.
К.: Обрії, 2006. С.47-54.
19. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України:
монографія. Львів: Світ, 1993. 240 с.
20. Черчик Л.М. Оцінка сучасного стану та перспектив розвитку
рекреаційного природокористування в Україні // Актуальні проблеми
економіки. 2008. №6(84). С.180-186.

21. Чичкалюк Т. Курорти Миколаївщини: можливості та перспективи // Огляд українського ринку. 2007. № 7-8 (107-108). С.68-71.
22. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. Навчальний посібник /Н.В.Фоменко. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.
23. Петранівський В.Л. Туристичне краєзнавство: навчальний посібник./ В.Л. Петранівський, М.Й. Рутинський / – К.: Знання. – 2006. – 575 с.
24. Миколаївська обласна державна адміністрація. URL: <https://www.mk.gov.ua/> (дата звернення: 03.04.2022)
25. Програма розвитку курортів та туризму Миколаївській області. URL: <https://www.mk-oblrada.gov.ua/UserFiles/decree/15192123905a8d5766da49e.pdf> (дата звернення: 03.04.2022)
26. Заповідники, заказники та пам'ятки природи Миколаївської області. URL: <https://ongreenway.org/2015/05/ecotur-nikolaev/> (дата звернення: 03.04.2022)
27. Заповідники. Миколаївська область. URL: https://ua.igotoworld.com/ru/poi_catalog/1888-87-reserves-mykolaiv-oblast.htm (дата звернення: 03.04.2022)
28. Панкова Є.В. Туристичне краєзнавство. Миколаївська область. URL: https://tourlib.net/books_ukr/pankova72.htm (дата звернення: 03.04.2022)
29. Про затвердження Програми розвитку туристичної галузі м. Миколаєва. URL: <https://mkrada.gov.ua/documents/35171.html> (дата звернення: 03.04.2022)
30. Головне управління статистики у Миколаївській області. URL: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 03.04.2022)
31. Про затвердження Програми розвитку курортів та туризму Миколаївській області на 2021-2023 рр. URL: <https://www.mk-oblrada.gov.ua/UserFiles/decree/16111534666008403ad2055.pdf> (дата звернення: 03.04.2022)

32. Стратегія розвитку Миколаєва 2016-2021 рр. URL: <http://www.mda.mk.ua/wp-content/uploads/2016/03/Mykolaiv-Development-Strategy-2016-2021.pdf> (дата звернення: 03.04.2022)
33. Стратегії розвитку Миколаївської області на період до 2027 року. URL: <http://www.economy-mk.gov.ua/images/economy/2.Soc-econom/2019/2/Analitika2014-2018.pdf> (дата звернення: 03.04.2022)
34. Закон України про стимулювання розвитку регіонів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2850-15#Text> (дата звернення: 03.04.2022)
35. Гудзь П.В. Економічні проблеми розвитку курортно-рекреаційних територій / П.В. Гудзь. – Донецьк: ІЕПД НАН України, ТОВ «Південний Схід, Лтд», 2001. – 270 с.
36. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021—2027 роки. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-na-20212027-t50820> (дата звернення: 03.04.2022)
37. Статистичний щорічник України 2019. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2019.pdf (дата звернення: 03.04.2022)
38. Санаторії у Миколаївській області. URL: <https://uahotels.info/catalog/Mykolaiv-Oblast/sanatorii/> (дата звернення: 03.05.2022)
39. Санаторії у Миколаївській області. URL: https://otdyh-ua.net/regions/17-nikolaevskaya/?id_type=8 (дата звернення: 03.05.2022)
40. Санаторії Миколаєва та області. URL: http://grand-ukraine.com.ua/sanatorii_i_bazy_otdyha_nikolaevskoy_oblasti.phtml (дата звернення: 03.05.2022)

41. Санаторій Борисфен, Очаків. URL:
<https://sanatories.com/Ochakow/Ochakow/> (дата звернення: 03.05.2022)
42. Санаторій Борисфен. URL:
<https://www.facebook.com/sanatorijborisfen/> (дата звернення:
03.05.2022)
43. Очаківщина – перлина Північного причорномор'я. URL:
<https://ochakiv.mk.ua/8-home/1-stochakiv> (дата звернення: 03.05.2022)
44. Санаторій «Борисфен». URL: <https://apartila.com/offer/sanatorijj-borisfen-3153> (дата звернення: 03.05.2022)
45. Пасажирські перевезення у м. Миколаїв. URL:
<https://nikolaev.kabanchik.ua/category/passazhirskie-perevozki> (дата
звернення: 03.05.2022)
46. Античне місто Ольвія. URL: <https://olbio.org.ua/> (дата звернення:
03.05.2022)

ДОДАТКИ

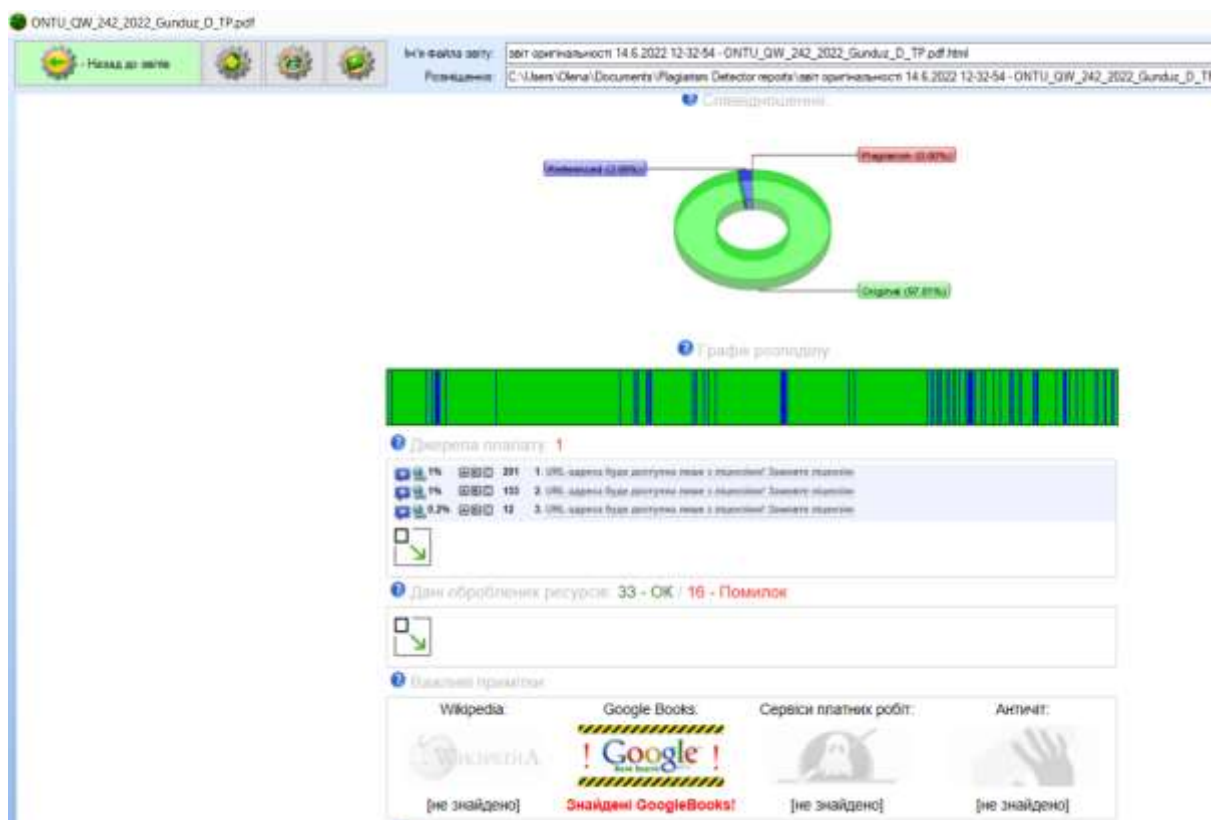
Додаток А

Перевірка тексту на плагіат

Кваліфікаційна робота бакалавра

Тема: «Сталість лікувально-оздоровчого туризму в DESTИНАЦІЇ
Миколаївської області»Засіб перевірки <https://plagiarism-detector.com/>

Унікальність > 30 %

Здобувач _____ Діана ГЮНДЮЗ

Керівники _____ д.е.н., проф. Олена МЕЛІХ

_____ к.т.н., ст.викл. Олена ВОСКРЕСЕНЬКА

Додаток Б

Презентація до кваліфікаційної роботи

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний технологічний університет

Кафедра туристичного бізнесу та рекреації

Сталість лікувально-оздоровчого туризму в дестинації Миколаївської області

ЗДОБУВАЧКА ДІАНА ГЮНДЮЗ

КЕРІВНИКИ Д. Е. Н., ПРОФ. ОЛЕНА МЕЛІХ, К. Т. Н., СТ. ВИКЛ. ОЛЕНА ВОСКРЕСЕНЬСКА

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний технологічний університет

Кафедра туристичного бізнесу та рекреації

Кваліфікаційна робота бакалавра

План:

1. Характеристика складу та стану курортів України та окремо Миколаївщини
2. Розвиток лікувально-оздоровчих турів в Миколаївській області та м. Миколаїв
3. Розробка лікувально-оздоровчого туру

МЕТОЮ ВИКОНАННЯ РОБОТИ Є ЗНАЙТИ ШЛЯХИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЕСТИНАЦІЇ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЧЕРЕЗ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧИЙ ТУРИЗМ

ОБ'ЄКТОМ АНАЛІЗУ, УЗАГАЛЬНЕНЬ І ДОСЛІДЖЕННЯ ВИСТУПАЄ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧИЙ ТУРИЗМ

Розділ 1 Характеристика складу та стану курортів України та окремо Миколаївщини

«Лікувально-оздоровчий туризм» є тотожним як за змістом, так і за обсягом поняттям «лікувальний туризм», «оздоровчий туризм», які вживаються у вітчизняній літературі, та поняттю «health tourism» (подорожі за здоров'ям), поширеному в англійській літературі.

Поряд з цим у англійській фаховій літературі також вживаються терміни «wellness tourism», «health care tourism», «cure tourism», «holistic tourism», «well-being tourism», «spa tourism», «medical tourism», «health and wellness tourism» тощо.

Розділ 1 Характеристика складу та стану курортів України та окремо Миколаївщини

Компоненти лікувально-оздоровчого туризму

Розділ 1 Характеристика складу та стану курортів України та окремо Миколаївщини

Основні природно-рекреаційні ресурси Миколаївської області, що покликані задовольняти потреби вітчизняних та іноземних туристів у відпочинку та оздоровленні:

Миколаївська область розташована в південній частині України, в басейні річки Південний Буг. З півдня має вихід до Чорного моря. Займає територію площею 24,6 тис. км². У складі області 9 міст, 17 сіл та міських територій і 900 сіл.

Завдяки вигідному географічному розташуванню області, помірно-континентальному клімату, близькості Чорного моря, наявності піщаних пляжів активно розвивається туризм. Давно стали курортами **Очаків, Рибнаківка і Коблево**.

3

Розділ 1 Характеристика складу та стану курортів України та окремо Миколаївщини

Важливе значення у природно-рекреаційних ресурсах відіграють лимани Миколаївської області. Тилігульський лиман - це найглибший і найпрозоріший лиман цього регіону, який відділений від моря широким піщаним пересипом.

Як унікальний природний комплекс Тилігульський лиман включено до переліку водно-болотних угідь, що мають міжнародне значення, головним чином, як середовище існування водоплавних птахів.

Туристична інфраструктура на берегах лиману майже відсутня, тому навіть влітку кількість відпочиваючих незначна.

4

Розділ 1 Характеристика складу та стану курортів України та окремо Миколаївщини

Кінбурнська коса – унікальна територія, що не має аналогів в Україні.

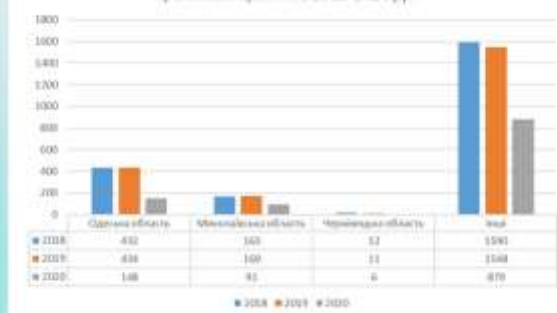
Півострів, що обмивається з півночі Дніпровсько-Бузьким лиманом, із заходу – Чорним морем, з півдня Ягорлицькою затокою. Тут розташований регіональний ландшафтний парк «Кінбурнська коса».

7

Розділ 1 Характеристика складу та стану курортів України та окремо Миколаївщини

Показники кількості санаторно-курортних закладів у регіонах України за 2018-2020 рр.

Україна володіє високим потенціалом для розвитку лікувально-оздоровчого туризму, та має усі шанси створити передумови для його перетворення на дієвий чинник соціально-економічного розвитку держави.

Однак, матеріально-технічна база лікувально-оздоровчого туризму, знаходиться на низькому рівні.

Через ситуацію в Україні і в Миколаївській області з COVID-19 ми бачимо зменшення кількості об'єктів бізнесу санаторно-курортного призначення. А на перспективу їх має стати значно більше, навпаки.

8

Розділ 2. Розвиток лікувально-оздоровчих турів в Миколаївській області та м. Миколаїв

Ознака	Види турів
Місцевість	Одеський, миколаївський, олександрійський
Організація заїзда	Автобусний, груповий
Форми організації	Спеціалізований
Класифікація умов	Груповий
Сезонність	Сезонний
Тривалість перебування	Короткостроковий
Клас обслуговування	Львів
Набір послуг	Навчальний
Місця розташування	Львівський
Висота поверху	Триповерховий
Вид транспорту	Автобус
Місцевість	Миколаївський, олександрійський

До воєнного часу в Миколаївській області переважали тури вихідного дня (1 ночівля). На нашу думку, лікувально-оздоровчі тури мають тривати не менше 5 днів (5 ночівль).

9

3. Розробка лікувально-оздоровчого туру

Тур розрахований на 2 осіб, наприклад, сімейна пара.
Тривалість туру складе 7 днів.

Санаторій «Борисфен» знаходиться на мальовничому узбережжі Чорного моря, м. Очаків. Основні показання до лікування – захворювання органів дихання, ендокринної системи, серцево-судинної системи, неврози, гінекологічні захворювання тощо.

Санаторій «Борисфен» проводить ранню та пізню реабілітацію хворих із захворюваннями хребта та спинного мозку.

Основним лікувальним фактором є клімат та унікальна за своїми властивостями мінеральна йодо-бромна вода, яка видобувається із надглибокої свердловини на території комплексу.

Інфраструктура санаторію включає два житлові комплекси, автостоянку, процедурні кабінети, басейн, тренажерний зал, бібліотечу, танцювальний зал, більярд, зал для глядачів, стоматологічний кабінет, водолікарню, лабораторію.

10

3. Розробка лікувально-оздоровчого туру

Вартість проживання однієї людини у номері санаторію «Борисфен»

11

3. Розробка лікувально-оздоровчого туру

Перелік пропонованих екскурсій у санаторії «Борисфен» (факультативно)

- 1 Місто корабелів Миколаїв (оглядова, зоопарк, плавальний комплекс «Водолій»)
- 2 Давньогрецьке місто-держава Ольвія (розкопки світового археологічного значення)
- 3 На острів Березань (місце первинного поселення античних греків на північному Причорномор'ї, археологічні розкопки)
- 4 На Кінбурзьку косу (природний вододіл Чорного моря та Дніпробузького лиману, регіональний ландшафтний парк-заповідник)
- 5 Відвідування дельфінарію, відвідування Аквапарку «Аттика».
- 6 Морські прогулянки на моторних човнах чи катерах
- 7 Оглядові екскурсії по місту Очакову: Військово-історичний музей ім. О.В. Суворова; Мистецький музей ім. П.Г. Судковського.

12

3. Розробка лікувально-оздоровчого туру. 2-4-6 дні

2 день. Факультативна екскурсія – оглядові екскурсії по місту
Очакову: Військово-історичний музей ім. О.В. Суворова; Мистецький
музей ім. П.Г. Судковського

4 день. Факультативна екскурсія – давньогрецьке місто-держава
Ольвія (розкопки світового археологічного значення);

6 день. Факультативна екскурсія – морські прогулянки на моторних
човнах чи катерах;

13

3. Розробка лікувально-оздоровчого туру. 2-4-6 дні

Вартість лікувально-оздоровчого туру на Миколаївщині (для 2 осіб), грн.

- Вартість трансферу між локаціями, в/з м. Миколаїв 1200
- Розміщення та проживання в готелі санаторію 8400
- Факультативні екскурсії від 1080

Загальна вартість туру (для 2 осіб) від 10680

14

Додаток В

Наукова апробація роботи

СЕКЦІЯ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ ТА РЕКРЕАЦІЇ

Засідання
11 травня 2022 року об 11⁰⁰

ZOOM Ідентифікатор 5030987866, парол 2020

Науковий керівник - д.с.н., проф. Мельник О.О.
Секретар - м.н. Шенгер С.С.

1. Оглядні есеї для викладачів Призов

Студентка СВО «бакалавр» ф-ту ТНУаТБ Голованчик О.О.
Науковий керівник - д.с.н., проф. Мельник О.О., ст.викл. Торган В.В.

10

2. Нижній туризм Одеської області: перспективи інновацій

Студентка СВО «бакалавр» ф-ту ТНУаТБ Нестерук О.О.
Науковий керівник - д.с.н., проф. Мельник О.О., ст.викл. Торган В.В.

3. Регіональний спортивно-естетичний туризм: інноваційні аспекти

Студент СВО «бакалавр» ф-ту ТНУаТБ Іваніскава І.М.
Науковий керівник - д.с.н., проф. Мельник О.О., ст.викл. Торган В.В.

4. Регіональний екологічний туризм: проблеми та методи управління

Студентка СВО «бакалавр» ф-ту ТНУаТБ Роговська В.Р.
Науковий керівник - к.с.н., доц. Трощин Ф.А.

5. Напрямок сталого розвитку регіонів через екологічний туризм

Студентка СВО «бакалавр» ф-ту ТНУаТБ Карпачук А.В.
Науковий керівник - д.с.н., проф. Мельник О.О., к.с.н., ст.викл. Воскресенська О.В.

6. Сталість розвитку туристичних дестинацій в контексті суміщності

Студент СВО «бакалавр» ф-ту ТНУаТБ Гулик Н.К.
Науковий керівник - д.с.н., проф. Мельник О.О.

7. Сталість лікувально-оздоровчого туризму в регіонах України

Студентка СВО «бакалавр» ф-ту ТНУаТБ Гюсєтов Д.А.
Науковий керівник - д.с.н., проф. Мельник О.О., к.с.н., ст.викл. Іванченко В.С.

8. Розробка та просування великих турів

Студентка СВО «бакалавр» ф-ту ТНУаТБ Іваніскава І.М.
Науковий керівник - д.с.н., проф. Мельник О.О., к.с.н., ст.викл. Воскресенська О.В.

9. Шляхи управління нічними турів

Студентка СВО «бакалавр» ф-ту ТНУаТБ Рабін А.О.
Науковий керівник - д.с.н., проф. Мельник О.О., к.с.н., ст.викл. Шенгер С.С.

10. Розробка інноваційного сімейно-літнього туру

Студентка СВО «бакалавр» ф-ту ТНУаТБ Савченко С.В.
Науковий керівник - д.с.н., проф. Мельник О.О., к.с.н., ст.викл. Шенгер С.С.

11. Розробка та просування релігійного туру з України

Студентка СВО «бакалавр» ф-ту ТНУаТБ Ратніцька В.І.
Науковий керівник - д.с.н., проф. Мельник О.О., к.с.н., ст.викл. Байрачна О.К.

12. Розробка та просування гастротуру в напрямку Україна-Італія

Студентка СВО «бакалавр» ф-ту ТНУаТБ Світлана М.С.
Науковий керівник - д.с.н., проф. Мельник О.О., к.с.н., ст.викл. Шенгер С.С.